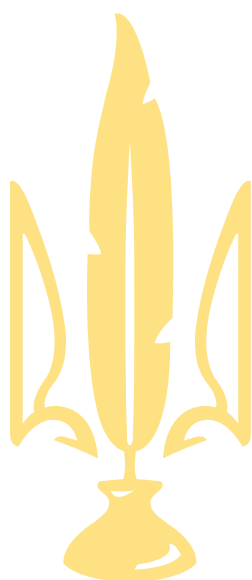

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ЗВІТ

**НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ**

за 2023 рік

ЗМІСТ

Список умовних скорочень.....	<u>3</u>
ВСТУП.....	<u>4</u>
Розділ I. Актуальні аспекти функціонування системи БПД в Україні.....	<u>6</u>
1.1. Загальні відомості про стан функціонування системи БПД в Україні.....	<u>6</u>
1.2. Актуальні питання функціонування підсистеми надання БППД в Україні.....	<u>21</u>
1.3. Актуальні питання функціонування підсистеми надання БВПД в Україні.....	<u>28</u>
Розділ II. Діяльність НААУ у сфері функціонування системи БПД.....	<u>36</u>
2.1. Діяльність НААУ у сфері надання БПД.....	<u>36</u>
2.2. Стан дотримання прав адвокатів, які надають БПД, і діяльність НААУ у цій сфері.....	<u>58</u>
Розділ III. Окремі проблемні питання функціонування системи БПД в Україні.....	<u>66</u>
3.1. Моніторинг якості надання БПД.....	<u>66</u>
3.2. Розподіл і виконання доручень про надання БВПД.....	<u>70</u>
3.3. Оплата послуг адвокатів, котрі надають БПД.....	<u>71</u>
3.4. Призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії.....	<u>80</u>
3.5. Участь адвокатів у кримінальних провадженнях in absentia.....	<u>84</u>
3.6. Ототожнення адвоката з клієнтом.....	<u>88</u>
3.7. Припинення надання БВПД у зупинених кримінальних провадженнях.....	<u>92</u>
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	<u>94</u>
Список використаних джерел.....	<u>98</u>

Звіт Національної асоціація адвокатів України з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні;
[уклад.: О. О. Каденко, О. В. Дем'янова, Г. Р. Зосименко, І. І. Ангелін].

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ:

БПД – безоплатна правнича допомога

БППД – безоплатна первинна правнича допомога

БВПД – безоплатна вторинна правнича допомога

КЦ – Координаційний центр з надання безоплатної правничої допомоги

Комітет – Комітет НААУ з питань безоплатної правничої допомоги

НААУ – Національна асоціація адвокатів України

Мін'юст – Міністерство юстиції України

КМУ – Кабінет Міністрів України

Закон – Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

ЗУ – закон України

Комісія з якості – комісія з оцінки якості, повноти та своєчасності надання безоплатної правничої допомоги

КДКА – кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури

ОМС – орган місцевого самоврядування

РАУ – Рада адвокатів України

РЦ – регіональний центр з надання безоплатної вторинної правничої допомоги

МЦ – місцевий центр з надання безоплатної вторинної правничої допомоги

ВСТУП

Право на безоплатну правничу допомогу та забезпечення його реалізації доступними та ефективними механізмами стабільно визнається НААУ пріоритетним напрямом взаємодії держави та адвокатури.

НААУ завжди брала на себе відповідальність, що зумовлена її законодавчо визначеними функціями та статутними завданнями, за організацію у відповідному сегменті надання БПД. Зокрема, усвідомлюючи визначальну роль адвокатів у функціонуванні системи БПД, НААУ більше десяти років добросовісно виконує всі свої функції у цій сфері, починаючи від створення комісій з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД і закінчуючи організацією підвищення кваліфікації адвокатів у цій сфері.

Незважаючи на ініціативне партнерство у сфері надання БПД, створення та апробацію власних (на які не витрачаються кошти державного бюджету) надсучасних і доведено ефективних ресурсів адміністрування (сервісного забезпечення) адвокатури, транспарентні можливості використання таких ресурсів при наданні БПД, НААУ штучно позбавлена статусу партнера у реалізації державної політики в сфері надання БПД, а її інституційні потужності повністю ігноруються.

Зокрема, за відсутності будь-якої потреби у цьому та одночасно з існуванням таких самих вже апробованих механізмів в адвокатурі державою створено та профінансовано за кошти платників податків процедури відбору адвокатів, їх навчання, ведення їх реєстру, оцінки якості діяльності, ресурси комунікації з ними, що реалізовується державною установою – КЦ.

Неодноразові звернення НААУ з приводу недоцільності витрачання коштів з державного бюджету на те, що вже успішно функціонує в адвокатурі, залишилися без реагування. Як і більш концептуальні заклики НААУ припинити практику дублювання та навіть узурпації державними органами функцій адвокатури, адже це фактично руйнує конституційну модель правосуддя в Україні.

Поглиблення кризи у взаєминах держави та адвокатури у сфері надання БПД, довготривале ігнорування позиції НААУ та повне усунення останньої від управління системою БПД призвело до поступових корінних змін у цій системі, які характеризуються втратою нею первинних орієнтирів на людину як найвищу цінність. Зокрема, у спробах створення прототипу «Міністерства» для адвокатів, які надають БПД, розквіту здобули формалізм, бюрократія та правовий пуризм. Якість роботи адвокатів оцінюється штатними працівниками державних органів або органів місцевого самоврядування, які часто жодного уявлення не мають про те, якою має бути робота адвоката.

І хоча НААУ акцентовано системно говорить про те, що зазначене призводить до викривлення моделі функціонування інституту адвокатури і порушення прав адвокатів, насправді мається на увазі, що кінцевим носієм тягаря всіх негативних змін є отримувач БПД – той, для кого і на кого ця система мала працювати.

З огляду на це нагальною постала потреба рішучого вирішення назрілих проблем функціонування системи БПД.

Цей звіт складено задля демонстрації будь-якому зацікавленому спостерігачу причинно-наслідкових зв'язків, що визначають існування проблем у системі БПД, та ефективних шляхів їх вирішення.

При цьому, за умови відсутності фінансової звітної інформації системи БПД за 2023 рік станом на час закінчення формування цього звіту, у ньому не висвітлені фінансові проблеми функціонування вказаної системи. Водночас такі проблеми наявні і мають очевидний характер, адже значна частина коштів витрачається саме на адміністрування тих ресурсів і процедур, які адвокатура здатна та пропонувала реалізувати на користь отримувачів БПД без фінансування з державного бюджету.

Крім цього, звіт містить довідкові, аналітичні матеріали, що визначають обґрунтованість умовиводів щодо нагальної потреби реформування системи надання БПД. Разом з тим сама модель системи БПД, яка б відповідала необхідним стандартам правової, соціальної, демократичної держави, хоч і окреслена у цьому звіті, однак потребує спільного розроблення за участі всіх зацікавлених суб'єктів.

РОЗДІЛ І

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БПД В УКРАЇНІ

1.1. Загальні відомості про стан функціонування системи БПД в Україні

Стан функціонування системи БПД в Україні у 2023 році мав динаміку змін, що характеризується і якісними, і кількісними показниками.

Задля більшої порівняльної інформативності змін у системі БПД наводиться їх характеристика за критеріями, що використовувалися для оцінки стану вказаної системи у **попередньому звіті Комітету з питань безоплатної правової допомоги, що діє в складі НААУ, з актуальних питань функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні за 2022 рік**: за суб'єктами відносин з надання БПД, за об'єктом таких відносин та за їх змістом.

Суб'єкти відносин з надання БПД

Чинним законодавством визначено, що є три групи суб'єктів надання БПД: КЦ, суб'єкти надання БППД, суб'єкти надання БВПД (ст. 6-1 ЗУ **«Про безоплатну правничу допомогу»**).

Суб'єктами надання БППД є: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; центри з надання безоплатної правничої допомоги; спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги, утворені органами місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади; юридичні особи приватного права, які мають право надавати правничу допомогу, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку;

адвокати та інші фахівці у відповідній галузі права, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку.

Суб'єктами надання БВПД є: центри з надання БПД, адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД.

Зі свого боку центри з надання БПД складають систему регіональних, місцевих та міжрегіональних центрів, які утворюються Мін'юстом і діють як **територіальні відділення КЦ**.

Таким чином, суб'єкти надання БПД фактично представлені двома видами суб'єктів: центрами з надання БПД та іншими суб'єктами, одними з яких є адвокати.

Адвокатура та держава, очевидно, мають різне бачення щодо основного надавача БПД: НААУ наполягає на тому, що саме адвокати, як висококваліфіковані правники з особливим професійним статусом, повинні бути безпосередніми надавачами БПД, а держава вже декілька років здійснює політику максимального зміщення акцентів у бік штатних і залучених працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. При цьому допускається надання і БППД, і БВПД працівниками центрів з надання БПД.

З огляду на таку позицію держави особливе значення мають і правові підстави та зміст діяльності центрів з надання БПД, адже фактично вони виконують не тільки адміністративні функції посередництва між іншими суб'єктами правовідносин щодо надання БПД (між отримувачами і надавачами БПД), але й значну частину предметних функцій.

Надання БПД працівниками центрів, а не адвокатами, негативно впливає на якість правничої допомоги та концептуально порушує законодавчо визначену модель правозахисту.

Так, Конституція України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу.

Відповідно до ст. 131-2 Основного закону для надання професійної правничої допомоги діє адвокатура. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.

ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» при цьому визначає особливі гарантії надання правничої допомоги відповідного рівня: підвищені вимоги до суб'єктів здійснення адвокатської діяльності, складний порядок здобуття статусу адвоката, чітко визначені засадничі та етичні вимоги до адвокатської діяльності, механізми дисциплінарного контролю за нею, а також особливості організації адвокатури, визначальною характеристикою якої є її незалежність від держави.

Тобто конституційна та законодавчо визначена модель гарантування кожному права на професійну правничу допомогу включає в себе особливого виконавця організації її надання – адвокатуру. При цьому саме адвокати, як особливі суб'єкти, що відповідають спеціально визначеним вимогам, та здійснювана ними діяльність з надання правничої допомоги, якість якої гарантується спеціальними процедурами та механізмами, є визначальними елементами означеної моделі забезпечення кожного саме професійною, а не будь-якою правничою допомогою.

Надання правничої допомоги іншими суб'єктами, окрім адвокатів, не має вищезазначених запобіжників, а тому не гарантує у повному обсязі надання професійної правничої допомоги, дотримання принципу верховенства права та забезпечення права на справедливий суд.

Суперечності виникають тоді, коли спірні питання стосуються рішень або бездіяльності державних та виконавчих органів, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та інших.

На жаль, починаючи з 2018 року держава цілеспрямовано здійснює політику максимального зміщення акцентів у бік надання первинної та вторинної професійної правничої допомоги штатними працівниками центрів та залученими до цього працівниками органів державної влади та місцевого самоврядування. Зазначене стосується надання і БПД, і БВПД працівниками центрів.

За обставин, коли працівники центрів виконують не тільки адміністративні функції посередництва між суб'єктами правовідносин (отримувачами і надавачами БПД), а також і функції безпосереднього надання правничої допомоги, неминуче виникають корупційні ризики з різних підстав та реальні конфлікти інтересів при мінімальній відповідальності працівників центрів за надання неякісної правничої допомоги.

Корпоративна солідарність і психологічна схильність до захисту колег виключають можливість надання БПД належної якості у всіх спорах із суб'єктами владних повноважень, якщо той, хто має захистити, сам працює на державу.

Особливо ілюстративним прикладом є численні спори, що виникають у правовідносинах з органами і установами, які підвідомчі або координуються Мін'юстом (наприклад, з державними нотаріальними конторами чи державним підприємством «Сетам») за умови, що КЦ, працівники якого мають надати БПД в інтересах людини, самі є працівниками такої установи.

До того ж передання означених функцій центрам за надання БПД вимагає збільшення в усіх регіонах кількості працівників, створення нових структурних утворень і посад, додаткового фінансування з державного бюджету та бюджетів територіальних громад, що вже і відбувається.

Нарешті з високим ступенем вірогідності штатні працівники центрів під загрозою звільнення або застосування до них інших негативних заходів можуть перебувати під постійним пресингом своїх керівників при наданні правничої допомоги, оскільки є підлеглими особами і перебувають у повній субординаційній залежності від них. Зазначене є неприпустимим, оскільки відносини між надавачем та отримувачем БПД мають бути довірчими, а для суб'єктів надання правничої допомоги інтереси того, хто потребує допомоги, мають бути домінуючими та пріоритетними.

Протягом 2023 року без врахування пропозицій НААУ було внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», які не сприятимуть підвищенню якості надання БПД, а з урахуванням прогнозованого в умовах війни збільшення кількості отримувачів такої допомоги та передання штатним працівникам центрів права надавати їм первинну та вторинну правничу допомогу, вірогідно, сприятимуть, збільшенню обґрунтованих скарг до ЄСПЛ, що не покращуватиме авторитет України серед країн-учасниць.

Зазначене є одним із доводів, що визначає нагальну потребу у термінових змінах до вказаного закону.

У 1990 році було утворено Венеціанську комісію, дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів та законів європейським стандартам і цінностям. Венеціанська комісія є європейським і світовим консультативним юридичним органом. Особливого значення мають висновки Комісії з питань, які стосуються відповідності європейським стандартам проектів законодавчих актів або законів.

До складу Венеціанської комісії входять незалежні експерти, які отримали міжнародне визнання через свій внесок у зміцнення права. Члени комісії діють індивідуально і не отримують від будь-кого жодних інструкцій.

З урахуванням внесених у 2018–2023 роках змін чинна редакція Закону «Про безоплатну правничу допомогу» має бути передана до Венеціанської комісії для надання висновків щодо її відповідності Конституції України, Загальній декларації з прав людини, Конвенції, іншим міжнародним актам, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», рекомендаціям міжнародних організацій тощо.

У цьому контексті доречно зазначити, що ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» має містити чіткі та однозначні норми, які мають визначити функції центрів з надання БПД як суто адміністративні. Центри мають забезпечувати виключно функції з координації взаємодії державних органів із суб'єктами безпосереднього надання БПД. БППД має надаватися адвокатами та, як виняток, іншими, незалежними від центрів, фахівцями в галузі права. Суб'єктами надання БВПД мають бути виключно адвокати. Особливо це стосується надання такої допомоги у трудових справах, адже право на працю є одним з основних конституційних прав людини, що забезпечує її життєві та творчі потреби. Ця категорія справ не може вважатися малозначною, захист у цій категорії справ не може бути довіреним підлеглим будь-кому особам.

У 2023 році тривало постійне реформування центрів БПД. Відповідно до наказу Мін'юсту від 08.05.2023 «Питання оптимізації системи надання безоплатної правової допомоги» розпочато процедуру реорганізації регіональних і місцевих центрів. На базі Тернопільського регіонального центру утворено Західний міжрегіональний центр з надання безоплатної правничої допомоги, до якого приєднано 6 регіональних і 23 місцевих центри.

Аналогічна процедура в інших регіонах запланована на початок 2024 року.

Ефективність проведених змін наразі оцінити складно, як і наявність економічного ефекту. Найбільш приблизні оцінки стануть можливими лише після опублікування звіту КЦ за 2024 рік.

Разом з тим укрупнення РЦ повинно супроводжуватися поширенням застосування електронної форми звітності. Без повномасштабного запровадження електронної звітності укрупнення РЦ загрожує стати ще однією перешкодою для своєчасного прийняття актів та їх оплати. Наразі на сайті КЦ в розділі «Адвокатам» відповідна інформація про порядок подання звітності в електронній формі відсутня.

Керівництвом системи БПД декларується запровадження електронної звітності, втім заходи в цьому напрямі реалізуються повільно, а тому вимагають більшої уваги.

Крім того, від адвокатів надходять численні скарги на те, що внаслідок реорганізації стає утрудненою комунікація з органами надання БВПД. Зокрема, фактично відсутня можливість оперативного вирішення поточних організаційних питань з виконання адвокатами отриманих доручень: здебільшого й у спосіб особистого звернення до працівників центрів, і у спосіб взаємодії засобами зв'язку отримати необхідну для надання БВПД інформацію технічно складно.

Незважаючи на те, що з приводу цих питань між адвокатами та керівництвом органами БВПД має місце відповідний діалог і останнім достовірно відомо про те, що реорганізація центрів призвела до утруднення комунікації з адвокатами та відповідно до виникнення певних організаційних перешкод у наданні ними БВПД, ключове питання – створення інструментарію такої комунікації системно не вирішено. Зокрема, на кінець 2023 року адвокати були чи не єдиним суб'єктом правовідносин з надання БПД, для яких на сайті КЦ (на інших доступних ресурсах) була відсутня інформація про засоби зворотного зв'язку.

Реформування системи центрів з надання БПД, очевидно, передбачає максимальну діджиталізацію взаємовідносин між центрами і надавачами БВПД, що в цілому відповідає сучасним тенденціям розвитку правових систем. Водночас специфіка виконання доручень адвокатами, людиноорієнтованість такої діяльності та нерідко пряма залежність ефективності надання БВПД конкретній людині від оперативності обміну інформацією щодо виконання доручень між центрами та адвокатами зумовлюють необхідність організації комунікації адвокатів і працівників центрів у належний спосіб.

Попри те, що чинне законодавство визначає адвокатів одним з декількох суб'єктів, що надають БПД, їх реальна роль у функціонуванні системи наближена до визначальної.

Оскільки будь-яких офіційних консолідованих даних щодо осіб, які надають БПД, немає, аналіз проведено за оприлюдненими показниками щодо суб'єктів, які надають БВПД.

**Так, за останніми даними до Реєстру адвокатів,
які можуть залучатись до надання БВПД, Координаційним центром включено**

8644 адвокатів

**Відповідно до даних звіту про роботу системи БПД в 2022 році
до такого Реєстру адвокатів було включено**

8639 адвокатів

У результаті проведення конкурсів у 2022 році

513 адвокатів

були включені до [Реєстру адвокатів, які залучаються для надання БВПД](#).

Відомо, що у 2023 році деякі адвокати подавали заяви про виключення їх з Реєстру адвокатів, які надають БВПД; інших відомостей щодо збільшення чи зменшення кількості адвокатів, які можуть залучатися до надання [БВПД, на момент виконання цього звіту не було](#).

Тому чисто арифметично за 2023 рік кількість адвокатів у вказаному Реєстрі

збільшилася лише на 5 осіб

що свідчить про тенденцію зниження інтересу адвокатів до вступу в систему БПД. Крім того, стала кількість адвокатів у реєстрі свідчить про неефективність використання практики проведення все нових конкурсів для формування кола лояльних до системи адвокатів.

Слід відмітити, що рішенням РАУ від 04.11.2022 №124 встановлено обов'язок адвокатів у десятиденний строк з дня включення до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або укладення контракту про надання БВПД на постійній основі або договору про надання БВПД на тимчасовій основі подати заяву з повідомленням про включення до такого реєстру для внесення таких відомостей до [Єдиного реєстру адвокатів України](#).

На виконання вказаного рішення РАУ протягом 2023 року

2158 адвокатів

подали повідомлення про їх взаємодію із системою БПД.

Процес у напрямі цілеспрямованої роботи НААУ з адвокатами, що взаємодіють із системою БПД, триває, проте його попередні кількісні показники дозволяють стверджувати, що кількість адвокатів, які позиціонують себе надавачами БВПД, і кількість адвокатів, відомості про яких містяться у відповідному реєстрі КЦ, відрізняється у декілька разів.

Зазначене підтверджує раніше сформований висновок про те, що *метою проведення безпідставних конкурсів є не формування об'єктивного та зумовленого потребами системи надання БПД Реєстру адвокатів, які можуть залучатися до надання БПД, а штучне створення хибного враження про [масштабність співпраці системи з адвокатами](#)*.

Важливим суб'єктом правовідносин з надання БПД є її отримувач.

НААУ неодноразово наголошувала на тому, що кількість отримувачів БПД надмірна й об'єктивно потребує [зменшення](#).

Незважаючи на те, що за категоріями отримувачів та обсягами українська система БПД чи не найбільша в світі, тенденції до її розширення зберігаються.

Так, у 2023 році перелік категорій осіб, що мають право на БВПД, значно розширено.

До нових категорій осіб, що мають право на БВПД, належать:

- § іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення примусового видворення;
- § особи, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, та особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;
- § особи, які постраждали від торгівлі людьми;
- § особи, які повідомили про активи, зазначені Законі України «Про санкції»;

§ громадяни України, які звернулися з питань встановлення в судовому порядку фактів, що мають юридичне значення, пов'язаних з відновленням втрачених документів, необхідних для отримання компенсації відповідно до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [тощо](#).

Попри те, що коло отримувачів БПД у 2023 році було розширено, до нього так і не увійшла одна з найбільш актуальних в умовах воєнного стану категорія громадян – родичі зниклих безвісти осіб.

У кожного зі зниклих в умовах особливого періоду є члени сім'ї або близькі родичі, які мають права, визначені законами України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Важливим є і відповідний захист осіб, які раніше мали статус зниклих безвісти за особливих обставин, але яких було знайдено живими та повернуто на підконтрольну українській владі територію (наприклад, повернення з полону).

Усі ці особи стикаються з необхідністю вирішення низки правових питань. Так, члени сім'ї зниклого потребують отримання інформації про розшук, оформлення пільг і виплати щомісячного грошового забезпечення військовослужбовців. Так само особи, місцезнаходження яких було встановлено, стикаються з проблемами поновлення майнових, сімейних, трудових прав.

Але, зважаючи на низький рівень правової обізнаності громадян, усі вони не можуть самостійно реалізувати можливості, гарантовані законами України.

З огляду на це рішенням РАУ від 15 – 16.12.2023 було вирішено ініціювати внесення змін до ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» та передбачити право на отримання всіх видів правничих послуг, передбачених частиною другою ст. 13 цього Закону, для близьких родичів та членів сім'ї особи, зниклої безвісти за особливих обставин; осіб, які мали статус зниклих безвісти за особливих обставин, але місцезнаходження яких було встановлено.

Наразі вказані зміни так і не прийняті.

Відчутною для адвокатів проблемою було те, що отримувачі БПД не мали законодавчо визначених обов'язків, які б на належному рівні впорядковували тристоронні відносини щодо надання БПД.

Однак у 2023 році ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» було доповнено ст. 26-1, якою визначено права та обов'язки суб'єктів права на БВПД. Крім цього, було доповнено статтю 23 цього ж Закону: визначено підставою для припинення надання БВПД у випадку невиконання суб'єктами права на БВПД визначених обов'язків.

Окремо слід зазначити, що попри досить широкий обсяг прав в описаній системі відносин отримувач, як і раніше, має найменший вплив. Важлива риса української системи БПД в тому, що отримувач не може впливати на вибір адвоката. На противагу цьому в багатьох країнах отримувач допомоги отримує фінансування, яке вправі передати будь-якому адвокату.

Також слід відмітити, що зберігається істотна різниця між ставленням отримувачів БПД у кримінальних і цивільних справах до надавачів такої БПД.

В основі такої диференціації є добровільність та ініціативність при вступі у відповідні правовідносини: у кримінальних справах отримувачі БПД притягуються до кримінальної відповідальності поза їх волею, а в цивільних справах вони здебільшого самі бажають стати учасником відповідних правовідносин. Якщо особливість кримінальних справ і значущість результату у них здебільшого визначає адекватну оцінку отримувачами БПД роботи адвокатів, то у цивільних справах нерідко послуги надавача БПД сприймаються як безкоштовні, а тому такі, які можна використовувати навіть без спрямованості на кінцевий результат (задовольняючись самим процесом).

Посилює зазначену проблему і токсична судова практика, некоректне використання термінології, застосування образливого поняття «безоплатний адвокат» та інших подібних принизливих висловів навіть на рівні судових рішень.

Згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень лише за 2023 рік вислів «безоплатний адвокат» використано у 220 судових рішеннях, а вислів «безкоштовний адвокат» – у 114 актах судової влади.

Неприпустимість такого позначення адвокатів, які надають БПД, зумовлена не лише тим, що безкоштовних адвокатів ні термінологічно, ні за своїм економічним змістом в Україні не існує. Таке позначення адвокатів призводить до формування хибного уявлення в отримувачів БПД про меншовартість таких адвокатів та наданої ними правничої допомоги.

Об'єкт відносин з надання БПД

Порівняння БПД та видів адвокатської діяльності, визначених ЗУ «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» вказує, що, як і раніше, є сфери, не охоплені БПД. У першу чергу це правові послуги, що надаються юридичним особам, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, державі. Крім того, це представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах.

Усі інші види адвокатської діяльності тим чи іншим способом включені в сферу надання БПД.

Значення такого поділу полягає в тому, що до БПД належать нескладні види правничої допомоги (надання консультацій, роз'яснень, складання документів непроцесуального характеру тощо).

Це неунікальні види адвокатської діяльності, їх можуть надавати будь-які особи з юридичною освітою, вони менш формалізовані. Для надання первинної правничої допомоги статус адвоката не потрібен. Цей поділ провів розмежування між унікальними та неунікальними видами адвокатської діяльності, фактично, між правовою діяльністю та адвокатською діяльністю.

Зміст відносин з надання БПД

Зміст відносин з надання БПД здобув певної трансформації у 2023 році, що обумовлена в першу чергу відповідними суспільними процесами.

Водночас основні проблеми функціонування системи здебільшого свого вирішення не здобули.

З огляду на це для наочності поточної ситуації проблеми, які були виявлені у 2022 році, наведені нижче із примітками про зміни їх стану.

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
1	Назва КЦ не відповідає його призначенню	Назва «Координаційний центр з надання правової допомоги» визначає назву установи, яка забезпечує надання всіх видів правової допомоги, а не тільки безоплатної. Зазначене вже призвело до наділення КЦ повноваженнями щодо медіації і адвокатів-медіаторів, а також створює передумови для управління всіма процесами надання правової допомоги, замість адвокатури (органів адвокатського самоврядування та НААУ) державною установою	Внесення змін до Постанови КМУ від 06.06.2012 №504	Проблема не вирішена
2	Управління КЦ особою, яка перебуває залежно від Мін'юсту	Система БПД, яка співпрацює зі значною частиною адвокатів України та перебирає на себе управлінські функції щодо них, перебуває під керуванням особи, яка потенційно вимушена керуватись не інтересами системи і адвокатів, а потребами і вказівками Мін'юсту, які системно протилежні інтересам адвокатури	Добровільне проведення конкурсу на посаду директора КЦ або оскарження бездіяльності Мін'юсту до суду	Проблема вирішена частково: у спосіб внесення змін до пункту 16 Положення про Координаційний центр з надання правової допомоги, за якими у період воєнного стану директор КЦ призначається Міністром юстиції без проведення конкурсу. У березні 2023 року директором КЦ призначено Олександра Баранова

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
3	Блокування функціонування Наглядової ради КЦ	Функціонування системи на демократичних засадах і з дотриманням інтересів інституційної міцності адвокатури мав забезпечувати орган, який фактично не функціонує	Добровільне оновлення складу Наглядової ради КЦ та забезпечення її участі у проведенні конкурсу на посаду керівника КЦ або оскарження бездіяльності Мін'юсту до суду	Проблема не вирішена
4	<p>Реалізація політики усунення адвокатури та НААУ від участі в будь-яких елементах управління адвокатами в системі БПД:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прийняття регуляторних та інших нормативних актів, що регулюють діяльність адвокатів без участі НААУ; • внесення змін до Стандартів надання БПД без участі адвокатури; • проведення конкурсів на залучення адвокатів до надання БПД без участі НААУ (органів адвокатського самоврядування); • реорганізація системи БПД, залучення до цього різного роду партнерів за умови ізоляції від цього процесу НААУ 	<p>Реалізація намірів ізоляції НААУ від участі у формуванні та реалізації державної політики щодо адвокатів має системні негативні наслідки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • істотне зниження якості регулювання та управління відповідними суспільними відносинами; • послаблення інституту адвокатури та відповідно сфери правозахисту в Україні; • дискредитація України як правової держави, перед іноземними та міжнародними партнерами тощо 	<p>Нормативне визначення конкретних сфер діяльності Мін'юсту і КЦ, до яких має бути залучена НААУ;</p> <ul style="list-style-type: none"> • оскарження нормативних актів, прийнятих із порушенням порядку залучення НААУ; • доповідь про стан взаємодії Мін'юсту, КЦ з НААУ перед КМУ, ВРУ, Президентом України, міжнародними організаціями тощо 	Проблема вирішена частково: у 2023 році НААУ була залучена до розроблення проектів постанов КМУ у сфері надання БПД; до спільної роботи над корпоративними актами НААУ були залучені КЦ та Мін'юст

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
5	Системні та систематичні спроби системи БПД втрутитись у сферу незалежності адвокатури (переїняття функції оцінки якості правової допомоги; дисциплінарних органів; адміністрування сервісів для адвокатів тощо)	Аналіз функціонування системи БПД свідчить про системний розвиток до паралельного виконання значної частини функцій НААУ, при цьому переважно на протилежних за змістом засадах. Зазначене ставить під ризик саме існування адвокатури як незалежного від держави інституту	Доповідь про стан взаємодії Мін'юсту, КЦ з НААУ перед КМУ, ВРУ, Президентом України, міжнародними організаціями тощо. Вжиття заходів для встановлення осіб, винуватих у вчиненні дій проти незалежності адвокатури	Проблема не тільки не вирішена, а поглибилась , зокрема в частині надання правничої допомоги адвокатами в ситуації відсутності підозрюваного
6	Надмірне розширення системи БПД	Робота адвоката знецінюється, у функціонуванні інституту адвокатури виникає економічно необґрунтований дисбаланс, адвокати працюють у конкурентно нездорових умовах, зростає невиправданий вплив держави на адвокатуру	Законодавче істотне звуження кола суб'єктів права на БПД, а також зменшення категорій справ, у яких вона надається	Проблема не тільки не вирішена, а поглибилась – система продовжує розширюватись
7	Наявність значної кількості реальних і потенційних корупційних ризиків та їх реалізація в системі за відсутності Антикорупційної програми КЦ	Адвокати штучно поставлені в умови залежності та відчувають свою незахищеність перед системою БПД	Прийняття Антикорупційної програми КЦ. Запровадження автоматизованого розподілу доручень. Створення механізму контролю адвокатури у цій сфері функціонування БПД	Проблема не вирішена

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
8	Наділення КЦ повноваженнями щодо адвокатів-медіаторів	Посилення впливу держави на ще одну групу адвокатів	Звернення до КМУ щодо перегляду прийнятого рішення та внесення відповідних змін до НПА	Проблема не вирішена
9	Запровадження системи державницького управління адвокатами: <ul style="list-style-type: none"> • складання адвокатами пояснювальних і доповідних записок; • обов'язок адвокатів доповідати, пояснювати, доводити свою позицію при виконанні доручення; • лінійний субординаційний менеджмент адвокатами без права останніх знати критерії укладення чи не укладення договорів з ними, реальних правил розподілу доручень тощо 	Нівелювання всіх принципів адвокатської діяльності та засад функціонування інституту адвокатури; застосування до них моделі, що змінює суть адвокатури як недержавного незалежного інституту	Нормативна заборона застосування такої моделі управління адвокатами. Надання роз'яснень адвокатам щодо заходів реагування на державницькі підходи до співпраці з адвокатами	Проблема не вирішена
10	Відсутність реальної рівності сторін договору про надання адвокатом БПД	Кабальні умови договорів про надання БПД нівелюють необхідний рівень незалежності адвокатів, демотивують їх при наданні БПД, створюють токсичну залежність від КЦ, РЦ, МЦ	Затвердження нової форми типового договору про надання адвокатом БПД, погодженої НААУ	Проблема не вирішена

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
11	Низька оплата праці адвокатів, які надають БПД	<p>Порушення конституційного права на оплату праці адвоката.</p> <p>Приниження авторитету адвокатури через знецінення адвокатських послуг.</p> <p>Демотивація адвокатів у наданні якісної правової допомоги.</p> <p>Створення прецедентної практики регулювання вартості адвокатських послуг не економічно природнім чи самоврядним шляхом, а імперативно-державницьким</p>	<p>Внесення доповнень до постанови Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» від 17.09.2014 №465 згідно з висновком Комітету</p>	Проблема не вирішена
12	Використання системи БПД для формування процесуального дисбалансу у кримінальних провадженнях на користь сторони обвинувачення	<p>У спосіб відсіювання «незручних» адвокатів та усунення адвокатів, які працюють за договором про надання правової допомоги, сторона захисту інколи невідновлювально послаблюється до бажаного для сторони обвинувачення рівня. Цим наноситься шкода системі правосуддя та адвокатурі, яка у ній відіграє конституційну роль, адже останню виконати за таких умов неможливо</p>	<p>Нормативне удосконалення інституту залучення адвоката до окремої процесуальної дії.</p> <p>Посилення дисциплінарної відповідальності адвокатів, які надають БПД в умовах створення процесуального дисбалансу на користь сторони обвинувачення</p>	Проблема не тільки не вирішена, а й поглибилась, зокрема через тенденцію до надмірно широкого тлумачення судами поняття «зловживання правами» з боку адвокатів, які надають правничу допомогу на підставі договору

№	Зміст проблеми	Значення для адвокатури	Спосіб вирішення	Поточний стан
13	Втручання в адвокатську таємницю (при розгляді МЦ, РЦ скарг на адвокатів; при моніторингу якості, при прийнятті звітів тощо)	Нівелювання основної гарантії адвокатської діяльності, токсичні зміни системи правозахисту в цілому	Скасування будь-яких форм моніторингу якості БПД системою БПД. Посилення відповідальності адвокатів за розголошення адвокатської таємниці	Проблема не вирішена
14	Прямий або опосередкований вплив на позицію адвоката у справі (через прямі поради та вказівки, моніторинг якості, систему оплати, розгляд скарг тощо)	Нівелювання принципів адвокатської діяльності, токсичні зміни системи правозахисту в цілому	Надання роз'яснень адвокатам щодо алгоритму реагування на спроби впливу на позицію у справі. Притягнення до відповідальності осіб, винуватих у впливі на позицію адвоката у справі	Проблема не вирішена

Отже, з визначених у 2022 році проблем, лише дві проблеми було вирішено частково. Інші ж проблеми продовжили своє існування та навіть поглибилися, незважаючи на вжиті НААУ заходи реагування.

Крім цього, у 2023 році актуалізувалися питання деструктивної позиції центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги з питань надання БВПД у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки.

Також певну проекцію в площину надання БВПД має загальноправова проблема тривалості строків судового розгляду кримінальних проваджень, яку окремі правозастосовчі суб'єкти намагаються звести до конструкції зловживання процесуальними правами адвокатами.

Оскільки важливим методом протидії зловживанню процесуальними правами з боку захисників, які надають правничу допомогу за договором, частина суддів вважає залучення адвокатів із системи БПД, проблеми підстав залучення адвоката у кримінальному провадженні, взаємодії адвоката за договором та адвоката, залученого через орган БВПД, правильних алгоритмів процесуальної поведінки, конкуренції захисту та зловживання правами набули у 2023 році особливого значення, однак не здобули належного розв'язання.

1.2. Актуальні питання функціонування підсистеми БППД

Довідково зазначимо, що модель надання БППД в Україні має реалізовуватись у такому правовому режимі.

Так, безоплатна первинна правнича допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи та обов'язки, порядок їх реалізації та виконання, відновлення прав у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про БПД»).

Види БППД:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень із правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації (ч. 2 ст. 7 Закону України «Про БПД»).

Суб'єкти права на БППД: усі особи, які перебувають під юрисдикцією України (ч. 1 ст. 8 Закону України «Про БПД»).

Суб'єкти надання БППД: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; центри з надання безоплатної правничої допомоги; спеціалізовані установи з надання БППД, утворені органами місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади; юридичні особи приватного права, які мають право надавати правничу допомогу, адвокати та інші фахівці залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про БПД»).

Порядок звернення за БППД: звернення про надання БППД надсилаються або подаються особами безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції (ч.ч. 1, 2, 3 ст. 10 Закону України «Про БПД»).

Порядок розгляду звернень про БППД:

- § загальний строк розгляду звернення про БППД – 30 календарних днів з дня надходження звернення; якщо у зверненні особи міститься лише прохання про надання відповідної правової інформації, – 15 днів (ч.ч. 4, 5 ст. 10 Закону України «Про БПД»);
- § забороняється встановлювати плату за надання будь-якого з видів БППД (включно за видачу особам бланків заяв, звернень, запитів, довідок, інших документів, подання яких передбачено законодавством для реалізації прав і свобод людини і громадянина (ч. 6 ст. 10 Закону України «Про БПД»);
- § орган протягом п'яти календарних днів повинен надіслати звернення до відповідного органу, якщо питання, порушені у зверненні, не належать до його компетенції, та роз'яснити порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги, якщо буде встановлено, що особа потребує надання БППД (ч.ч. 7, 8 ст. 10 Закону України «Про БПД»);
- § органи місцевого самоврядування зобов'язані постійно в установлені дні та години проводити особистий прийом осіб, які потребують БППД, з питань, що належать до їх компетенції. Графік прийому осіб повинен бути доведений до їх відома (ч.ч. 1, 2 ст. 11 Закону України «Про БПД»);
- § особистий прийом проводять висококваліфіковані працівники, які можуть чітко і доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов'язків (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про БПД»);
- § органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування можуть укладати з адвокатами та іншими фахівцями у відповідній галузі права договори про надання БППД на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Порядок залучення таких осіб і надання ними БППД затверджується Кабінетом Міністрів України (ч.ч. 7, 8 ст. 12 Закону України «Про БПД»).

До 2023 року ні порядку залучення адвокатів до надання БППД, ні самого порядку надання БППД у виконанні органів місцевого самоврядування на належному рівні правової регламентації визначено не було.

13.10.2023 постановою Кабінету Міністрів України №1088 «Деякі питання організації надання безоплатної первинної правничої допомоги органами місцевого самоврядування» було затверджено Порядок залучення органами місцевого самоврядування адвокатів та інших фахівців у відповідній галузі права до надання безоплатної первинної правничої допомоги та Порядок надання безоплатної первинної правничої допомоги суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування.

Проект вказаної постанови готувався Мін'юстом і НААУ було запропоновано висловити свої зауваження до нього. Первинний варіант проекту передбачав чотири кваліфікаційні вимоги до адвокатів, які можуть брати участь у наданні БППД: наявність у ЄРАУ, стаж роботи 1 рік, участь у заходах підвищення кваліфікації та відсутність дисциплінарних стягнень. Водночас для інших фахівців у галузі права було лише дві вимоги (юридична освіта, стаж 1 рік). Такі вимоги НААУ вважала дискримінаційними, а тому з приводу цих та інших норм проекту було висловлено обґрунтовані заперечення.

11.10.2023 проект вказаної постанови розглядався в урядовому комітеті з питань економічної, фінансової і правової політики, паливно-енергетичного комплексу, стратегічних галузей промисловості та правоохоронної діяльності і у фінальній редакції Порядку залучення (див. п. 5) вимоги до адвокатів були повністю зняті. А от зауваження щодо процедури оцінки якості, повноти та своєчасності надання безоплатної правничої допомоги були враховані лише частково.

Так, за задумом розробників, моніторити якість мали органи місцевого самоврядування. Як тоді пояснював заступник Міністра юстиції Олександр Банчук, контролювати якість роботи має той, хто її оплачує. Водночас згідно з ч. 2 ст. 25 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» оцінювати надання адвокатами БППД мають комісії, утворені для цієї мети радами адвокатів регіонів. А органи місцевого самоврядування називаються суб'єктами звернення. Саме тому фінальну редакцію норми п. 11 Порядку надання БПД у Кабміні спробували зробити компромісною: оцінювати роботу адвокатів можуть і комісії адвокатури, і самі органи місцевого самоврядування.

Така редакція Порядку надання БПД суперечить нормам ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який однозначно відносить завдання оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БППД до повноважень органів адвокатського, а не місцевого самоврядування. У зв'язку із цим РАУ вирішила звернутися до КМУ з ініціативою внесення у цій частині змін до постанови КМУ від 13.10.2023 №1088.

Наразі змін так і не внесено.

Отже, правовий режим взаємодії адвокатів та органів місцевого самоврядування при наданні БППД визначено таким чином.

Порядок залучення адвокатів до надання БППД:

§ здійснюється органом виконавчої влади або місцевого самоврядування на підставі договору, укладеного за результатами закупівель послуг з надання БППД, проведених відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», інших актів законодавства у сфері публічних закупівель з урахуванням обмежень, визначених Законом України «Про запобігання корупції» (п. 3 Порядку залучення органами місцевого самоврядування адвокатів та інших фахівців у відповідній галузі права до надання БППД, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088);

§ можуть залучатись всі адвокати, відомості про яких є в ЄРАУ (підп. 1 п. 5 Порядку залучення органами місцевого самоврядування адвокатів та інших фахівців у відповідній галузі права до надання БППД, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088).

Порядок надання адвокатами БППД:

§ БППД надається усно під час подання звернення (лише за вимогою заявника) або письмово (переважно) (п.п. 3, 5 Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088);

§ під час надання БППД адвокат дотримується встановленої процедури (складається щонайменше з 8 етапів; письмова відповідь, консультація, роз'яснення мають бути виконані згідно з визначеною структурою; проекти документів – згідно з визначеними вимогами (п.п. 4, 6, 7, 8 Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088).

Оцінка якості та повноти БППД:

§ за результатами надання БППД адвокат просить заявника залишити інформацію про зворотний зв'язок щодо якості та повноти надання такої допомоги, сервісу організації надання послуг шляхом заповнення анкети/відгуку (п. 10 Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088);

§ до показників якості правничих послуг, що включає БППД, і сервісу можуть належати:

§ наявність/відсутність обґрунтованих скарг на діяльність адвоката;

§ наявність позитивних відгуків за результатами надання послуг;

§ наявність успішних кейсів за зверненнями заявників (правова потреба задоволена/результат

§ отримано/правову спроможність посилено);

§ наявність підтвердження підвищення професійного рівня адвоката;

§ своєчасність надання послуг (звернення розглянуто у встановлені строки);

§ доступність послуг і сервісу (приміщення та робоче місце відповідає вимогам, забезпечено періодичність роботи виїзних пунктів консультування та адресної правничої допомоги, наявні інформаційні стенди та інформаційна продукція, досвід застосування методів онлайн консультування, робота відповідно до заявленого графіка) (п. 10 Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування, затвердженого постановою КМУ від 13.10.2023 №1088);

Контроль за діяльністю адвокатів органами місцевого самоврядування може проводитися шляхом:

- § спостереження за роботою надавача правничої допомоги;
- § збору та аналізу кращих практик;
- § моніторингу дотримання порядку надання послуг;
- § телефонного опитування заявників (протягом одного – двох днів після отримання заявником послуги);
- § анкетування заявників, яке дає змогу зібрати первинні дані щодо роботи надавача правничої допомоги;
- § аналізу обліку часу надавача правничої допомоги, який витрачається на надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- § аналізу даних щодо співвідношення кількості зареєстрованих та опрацьованих звернень.
- § разі виявлення випадків незадоволення заявників наданими послугами кожен такий випадок розглядається детально з метою встановлення наявності або відсутності порушень у роботі адвоката;
- § механізм проведення моніторингу діяльності адвоката може визначатися органами місцевого самоврядування. З метою проведення оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правничої допомоги органи місцевого самоврядування можуть звернутися до відповідних комісій, утворених радами адвокатів регіонів (п. 11 Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування, затвердженого [постановою КМУ від 13.10.2023 №1088](#)).

Оскільки жодних моделей взаємодії між адвокатурою та державою в особі органів місцевого самоврядування при організації надання БППД не реалізовано, рішенням РАУ від 16.12.2023 №121 запроваджено на 2024 рік на території Хмельницької області пілотний проект щодо взаємодії органів адвокатського самоврядування, органів місцевого самоврядування при організації надання органами місцевого самоврядування безоплатної первинної правничої допомоги у Хмельницькій області та затвердженого [Порядок реалізації такого пілотного проекту](#).

Завданнями реалізації пілотного проекту є:

- 1) запровадження моделі взаємодії органів (установ) держави, органів місцевого самоврядування та органів адвокатського самоврядування щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 2) створення сприятливих умов для ефективного забезпечення органами місцевого самоврядування надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 3) створення передумов запровадження в Україні безперешкодного отримання безоплатної первинної правничої допомоги в органах місцевого самоврядування;
- 4) практичне втілення нормативних вимог щодо кооперації зусиль адвокатури та держави при визначенні та здійсненні державної політики щодо виконання державних гарантій адвокатами;
- 5) емпіричне формування підстав для удосконалення законодавства стосовно взаємодії органів (установ) держави, органів місцевого самоврядування та органів адвокатського самоврядування щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги.

Етапами реалізації пілотного проекту є:

- 1) укладення Меморандуму (меморандумів) між учасниками пілотного проекту та іншими органами та установами із визначенням ролі, форм та обсягів участі кожного з них у його реалізації;
- 2) підготовки та реалізація заходу (заходів) інформаційно-роз'яснювального, навчально-методичного, організаційного спрямування з органами місцевого самоврядування, направлено (направлених) на активізацію та оптимізацію роботи щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 3) створення реєстру (інших баз даних) адвокатів, які можуть залучатись органами місцевого самоврядування Хмельницької області до надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 4) навчання (підвищення кваліфікації) адвокатів, які можуть залучатись органами місцевого самоврядування Хмельницької області до надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 5) організаційний, методологічний і правовий супровід залучення органами місцевого самоврядування адвокатів до надання безоплатної первинної правничої допомоги;
- 6) забезпечення ефективного оцінювання якості надання адвокатами безоплатної первинної правничої допомоги у спосіб організації взаємодії органів місцевого самоврядування Хмельницької області та Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги при Раді адвокатів Хмельницької області;
- 7) підготовки пропозицій щодо удосконалення нормативного визначення та практичного застосування в Україні моделі взаємодії органів (установ) держави, органів місцевого самоврядування та органів адвокатського самоврядування щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги.

Незважаючи на актуальність створення моделей взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та адвокатського самоврядування, реалізація такого пілотного проекту до вирішення концептуальних проблем функціонування системи БПД в Україні видається не раціональним. Досягнення його мети можливе лише після вирішення глобальних питань взаємодії адвокатури і держави, про які йдеться у цьому звіті, а тому доцільним є відповідне відтермінування вказаного пілотного проекту.

1.3. Актуальні питання функціонування підсистеми БВПД

Довідково зазначимо, що модель надання БППД в Україні має реалізовуватись у такому правовому режимі. Так, безоплатна вторинна правнича допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя (ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про БПД»).

Види БВПД:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру (ч. 2 ст. 13 ЗУ «Про БПД»).

Суб'єкти права на БВПД: 29 категорій осіб, серед яких повнолітні особи із середньомісячним доходом, що не перевищує 2 розмірів прожиткового мінімуму; діти; особи піддані адміністративному арешту та особи, до яких застосовано адміністративний арешт; особи, які піддані кримінальному переслідуванню (у встановлених законом випадках); потерпілі від визначеного переліку злочинів; а також соціально уразливі категорії осіб (біженці, внутрішньо переміщені особи тощо) (ч.ч. 1, 2, 3 ст. 14 ЗУ «Про БПД»).

Суб'єкти права на БВПД у частині випадків мають право на отримання такої допомоги не більше шести разів протягом бюджетного періоду та одночасно не більше ніж за шістьма рішеннями про надання БВПД, прийнятими центрами з надання безоплатної правничої допомоги (ч. 4 ст. 14 ЗУ «Про БПД»).

Суб'єкти надання БВПД:

- 1) центри з надання БПД;
- 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД (ст. 15 ЗУ «Про БПД»).

Система центрів з надання БПД:

- § регіональні центри;
- § місцеві центри;
- § міжрегіональні центри.

Такі центри утворюються Мін'юстом та є територіальними відділеннями КЦ (ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про БПД»).

Повноваження центрів з надання БПД:

- § самостійне надання правничих послуг;
- § здійснення правонаступництва;
- § прийняття рішення щодо надання БВПД;
- § забезпечення участі захисника, представника особи у встановлених законом видах проваджень;
- § укладення договорів з адвокатами;
- § видача доручень на підтвердження повноважень захисника або представника особи;
- § прийняття різного роду рішень щодо організації процесу надання БВПД (ст. 1 ст. 17 ЗУ «Про БПД»).

Порядок і умови укладення договорів з адвокатами, які надають БВПД:

§ договір укладається з адвокатом, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання та включений до Реєстру адвокатів, які надають БВПД;

§ договір укладається з адвокатом за умови:

§ обґрунтованої необхідності залучення адвоката для надання безоплатної вторинної правничої допомоги на постійній основі з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення доступу осіб до безоплатної вторинної правничої допомоги та постійного підвищення якості її надання;

§ відсутності дисциплінарних стягнень в адвоката протягом року;

§ участі адвоката у заходах з підвищення кваліфікації адвокатів, організованих протягом поточного або попереднього бюджетного періоду Координаційним центром з надання правничої допомоги або центром (крім адвокатів, з якими договір укладається вперше);

§ відсутності обґрунтованих скарг на дії адвоката, що надійшли до центру і розглянуті ним відповідно до компетенції протягом року (крім адвокатів, з якими договір укладається вперше).

§ договір укладається з адвокатом за встановленою формою на визначений строк протягом бюджетного періоду, а в частині оплати послуг та відшкодування витрат – до завершення виконання доручень, виданих на підставі договору, подання звітів, проведення повного розрахунку (оплати);

§ БВПД, що надається згідно з договором, повинна відповідати нормам законодавства, встановленим стандартам якості надання БПД та Правилам адвокатської етики (Порядок і умови укладення договорів з адвокатами, які надають БВПД, затверджений постановою КМУ від 19.12.2012 №1214 (у редакції від 07.11.2023)).

Примірний договір з адвокатом, умови якого фактично змінені не можуть бути, передбачає: обмеженість дорученнями не більш як у 30-ти справах; обов'язок адвоката чергувати згідно з графіком, зокрема у нічний час, вихідні, святкові та неробочі дні; у разі залучення для проведення окремої процесуальної дії в порядку, передбаченому ст. 49 Кримінального процесуального кодексу України, узгоджувати правову позицію з раніше залученим захисником (захисниками) з урахуванням Правил адвокатської етики; обов'язок негайно повідомляти центру про виникнення конфлікту інтересів під час надання БВПД, наявність підстав для припинення надання БВПД чи заміни адвоката, плановану тривалу відсутність, зміну своєї адреси місця проживання, зміну місця здійснення адвокатської діяльності, засобів зв'язку (номера телефону, адреси електронної пошти тощо); обов'язок адвоката брати участь у заходах з підвищення кваліфікації адвокатів, що організовуються центрами системи БПД; право центрів системи БПД проводити моніторинг якості, повноти та своєчасності надання БВПД (постановою КМУ від 19.12.2012 №1214 (у редакції від 07.11.2023)).

Організація надання БВПД:

- § після прийняття рішення про надання БВПД центр з надання БПД призначає адвоката;
- § повноваження адвоката підтверджуються дорученням центру з надання БПД та/або довіреністю (ч.ч. 1, 2 ст. 21 ЗУ «Про БПД»).

Адвокат, який надає БВПД, має право:

- 1) здійснювати захист у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та судового провадження на підставі доручення центру з надання БПД;
- 2) брати участь у розгляді справи про адміністративне правопорушення на підставі доручення центру з надання БПД;
- 3) представляти права і законні інтереси осіб, які потребують безоплатної вторинної правничої допомоги, у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 4) запитувати й отримувати документи та інші матеріали або їх копії, необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правничої допомоги в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 5) збирати відомості з метою використання їх під час захисту прав і законних інтересів осіб, які мають право на отримання БВПД;
- 6) ознайомлюватися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях з необхідними для забезпечення ефективного правового захисту документами, крім тих, що є державною таємницею;
- 7) інформувати центр з надання БПД про настання обставин, що передбачають припинення надання БВПД у випадках, передбачених [частиною першою статті 23 ЗУ «Про БПД»](#);
- 8) на належну оплату діяльності з надання БВПД.

Адвокат, який надає БВПД, має всі права та гарантії, встановлені [Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»](#), іншими законами України (ч.ч. 1, 2 ст. 25 ЗУ «Про БПД»).

Обов'язки адвокатів, які надають БВПД:

§ неухильно дотримуватися вимог [Конституції України](#), цього Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів;

§ надавати якісно та в необхідному обсязі БВПД;

§ не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, яка стала відомою у зв'язку з наданням БВПД.

Адвокат, який надає БВПД, має всі обов'язки, встановлені [Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»](#), іншими законами України (ч.ч. 1, 2 ст. 26 ЗУ «Про БПД»).

Суб'єкт права на БВПД має право:

1) звертатися до центру з надання БПД зі зверненням про надання БВПД;

2) отримувати від центру з надання БПД інформацію про документи, які необхідно подати для прийняття рішення про надання БВПД;

3) отримати копію рішення про надання (відмову в наданні) БВПД;

4) отримати роз'яснення щодо порядку оскарження рішення про відмову в наданні БВПД;

5) своєчасно отримувати якісну й у повному обсязі БВПД;

6) безперервно отримувати БВПД в разі заміни адвоката або працівника, уповноваженого центром з надання БПД;

7) отримувати БВПД в межах національних засобів правового захисту (ч. 1 ст. 26-1 ЗУ «Про БПД»).

Суб'єкт права на БВПД зобов'язаний:

1) вчасно подавати до центру з надання БПД правдиві відомості у повному обсязі, необхідні для організації надання йому такої допомоги;

2) невідкладно повідомляти центр з надання БПД про припинення існування обставин чи підстав, за наявності яких особа належала до категорій осіб, передбачених [статтею 14 цього Закону](#), а також про [залучення ним іншого захисника \(представника\)](#);

3) відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням безоплатної БВПД, у разі припинення її надання у зв'язку з встановленням факту подання неправдивих відомостей, що стали підставою для надання такої допомоги;

4) нести всі необхідні судові/процесуальні, інші витрати у справі, крім витрат на оплату послуг адвокатів, які надають БВПД, та відшкодувати витрати, що пов'язані з її наданням, і послуги перекладу;

5) з'являтися у визначені центром з надання БПД час і місце для організації надання БВПД (ч. 2 ст. 26-1 ЗУ «Про БПД»).

Підстави припинення надання БВПД:

- 1) особою подано неправдиві відомості з метою віднесення її до однієї з категорій осіб, які мають право на БВПД;
- 2) обставини чи підстави, за наявності яких особа була віднесена до однієї з категорій осіб, припинили своє існування;
- 3) особа користується захистом іншого захисника або залучила іншого представника у справі, за якою їй призначено захисника чи представника;
- 4) особа використала всі національні засоби правового захисту у справі;
- 5) особа відмовилася від отримання БВПД, крім випадків, якщо участь захисника (адвоката) є обов'язковою;
- 6) особа, якій надається БВПД, померла, визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою, крім випадків щодо реабілітації померлої особи, скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або скасування рішення суду про оголошення фізичної особи померлою;
- 7) особа подала повторне звернення з одного і того самого правового питання, з якого особі надавалася БВПД, про що стало відомо після прийняття рішення про надання БВПД;
- 8) особа безпідставно не надає документів і доказів, що обґрунтовують вимоги особи щодо захисту її прав;
- 9) особа безпідставно не виконує обов'язки суб'єктів права на БВПД, визначені пунктами 1, 2, 4, 5 частини другої статті 26-1 ЗУ «Про БПД» (ч. 1 ст. 23 ЗУ «Про БПД»).

Порядок припинення надання БВПД:

- § надання БВПД припиняється на підставі рішення центру з надання БВПД;
- § якщо особа використала всі національні засоби правового захисту у справі, подала повторне звернення з одного і того самого правового питання, з якого їй надавалася БПД, вона безпідставно не надає документів і доказів, що обґрунтовують вимоги особи щодо захисту її прав рішенням центру з надання БПД про припинення надання БВПД приймається на підставі правового висновку, складеного адвокатом чи працівником такого центру;
- § якщо особа користується захистом іншого захисника або залучила іншого представника у справі, за якою їй призначено захисника чи представника, то рішення центру з надання БПД приймається на підставі правового висновку, складеного адвокатом або працівником центру, до якого додається копія документа, що підтверджує повноваження іншого захисника/представника, залученого особою. Копія рішення про припинення надання БВПД надсилається слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді чи суду;
- § надання БВПД припиняється у разі повного виконання адвокатом своїх зобов'язань (ч.ч. 1, 2, 3, 5 ст. 23 ЗУ «Про БПД»).

Підстави заміни адвокатів, які надають БВПД:

- § хвороба, повна або часткова втрата працездатності, смерті;
- § неналежне виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору;
- § відмова адвоката від виконання доручення/рішення центру з надання БВПД з підстав, передбачених законом;
- § зміна підсудності провадження або справи чи підслідності кримінального правопорушення;
- § припинення дії договору про надання БВПД;
- § зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю;
- § виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають БВПД;
- § наявність інших підстав, передбачених законом (ч. 2 ст. 24 ЗУ «Про БПД»).

Порядок заміни адвокатів, які надають БВПД:

- § адвоката, який надає БВПД, може бути замінено на адвоката або працівника такого центру за рішенням центру з надання БПД;
- § під час заміни одного адвоката забезпечується безперервність надання БВПД.
- § якщо рішення про заміну адвоката прийнято через неналежне виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору, центр з надання БПД може запропонувати Координаційному центру з надання правничої допомоги виключити такого адвоката з Реєстру адвокатів, які надають БВПД (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 24 ЗУ «Про БПД»).

Слід відмітити, що у 2023 році описана модель зазнала певних змін, основні з яких:

- § розширено перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу;
- § внесено зміни в підстави припинення надання БВПД;
- § розпочато реорганізацію органів БПД;
- § визначено права та обов'язки суб'єктів права на БВПД тощо.

Означена модель надання БВПД не є досконалою. Серед її основних недоліків слід відмітити:

- 1) невиправдано широке коло випадків надання БВПД;
- 2) прийняття нормативних актів щодо надання БВПД та внесення до них змін з ігноруванням позиції адвокатури;
- 3) реалізація субординаційної моделі відносин адвокатів з органами БВПД;
- 4) відсутність обов'язків в органів БВПД у системі відносин з адвокатами;
- 5) втручання у сферу виключних повноважень органів адвокатського самоврядування шляхом проведення контролю якості надання БВПД у формі моніторингу;
- 6) низький, несправедливий рівень оплати послуг адвокатів, примушування до надання неоплачуваних послуг, постійні затримки в оплаті наданої БВПД.

НААУ неодноразово ініціювала зміни до законодавства про БПД, однак жодні ініціативи адвокатури у цій сфері наразі не реалізовані.

РОЗДІЛ II

ДІЯЛЬНІСТЬ НААУ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БПД

2.1. Діяльність НААУ у сфері надання БПД

Наразі функціонування системи БПД в Україні створює найбільш проблемні точки взаємодії держави та адвокатури.

Гарантована незалежність адвокатури від держави за сучасної моделі системи БПД неможлива. Зазначене визначає систему БПД як особливий об'єкт уваги НААУ, а питання щодо взаємодії з нею – як предмет постійної уваги РАУ.

Загалом з 2012 року по 2023 рік включно прийнято 71 рішення РАУ, що стосувалися системи БПД.

У період з 2012 року по 2022 рік включно Радою адвокатів України було прийнято 58 рішень. Протягом 2022 – 2023 роках – 33 рішення РАУ (2022 – 20, 2023 – 13).

Нижче у таблиці наведений перелік таких рішень РАУ з означенням їх основного змісту, що розкриває суть діяльності НААУ у сфері надання БПД через вищий постійно діючий орган адвокатського самоврядування (станом на 01.01.2024).

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
1	№35 від 17.12.2012	Про затвердження Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	Затверджено Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	Втратило чинність на підставі рішення №281 від 15.12. 2017
2	№84 від 16.02.2013	Про забезпечення виконання вимог законів «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і «Про безоплатну правову допомогу» (щодо участі в організації та проведенні конкурсів з відбору адвокатів, які залучаються до надання БВПД)	Затверджено рекомендації щодо виконання постанови КМУ від 28.12.2011 №1362. Радам адвокатів регіонів запропоновано забезпечити включення представників адвокатури до складу утворених головними управліннями юстиції конкурсних комісії з відбору адвокатів для БВПД, а також взяти активну участь в організації КЦ інформаційно-роз'яснювальної кампанії та сприяти участі адвокатів у конкурсах з відбору адвокатів для надання БПД	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
3	№193 від 27.07.2013	Про забезпечення права адвокатів на належну оплату діяльності з надання БВПД	<p>Відзначено, що діючий механізм оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають БВПД, потребує удосконалення з метою встановлення належного рівня оплати діяльності адвокатів з надання БВПД та підтримати запропоновану КЦ концепцію змін до постанови КМУ від 18.04.2012 №305 «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають БВПД» з урахуванням зауваження НААУ щодо необхідності підвищення розміру оплати за годину роботи адвоката до рівня не менше 5% мінімальної заробітної плати, визначеної законом.</p> <p>Вирішено звернутися з відкритим листом до Прем'єр-міністра України з вимогою вжити заходів щодо невідкладного погашення та недопущення у майбутньому виникнення кредиторської заборгованості перед адвокатами, підвищення розміру оплати послуг та розширення переліку витрат, що відшкодовуються адвокатам, які надають БВПД, а також коригування механізму обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають БВПД, з метою встановлення справедливого рівня оплати послуг адвокатів у кожному з випадків надання БВПД. З метою дотримання гарантій адвокатської діяльності по збереженню адвокатської таємниці, вирішено вважати неприпустимим допуск для вивчення якості ведення справ адвокатами, які надають БВПД, до будь-яких перевірок, вивчень, узагальнень їх адвокатських проваджень, дос'є, нотаток, розроблень тощо, іншими адвокатами та представниками громадських організацій, крім осіб, яким надані такі повноваження відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»</p>	Пункт 4 цього рішення виключений на підставі рішення №230 від 27.09.2013

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
4	№197 від 27.07.2013	Про співпрацю з Міністерством юстиції з питань надання безоплатної правової допомоги	Створено робочу групу по виробленню Меморандуму щодо співпраці з Мін'юстом з питань надання БПД та розробці змін до ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» щодо стандартів якості надання правової допомоги	
5	№230 від 27.09.2013	Про укладення Меморандуму про співпрацю між НААУ та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги	Вирішено погодитися з пропозицією Мін'юсту про укладання Меморандуму про співпрацю між НААУ та Міністерством у сфері надання БПД. Затверджено текст Меморандуму та уповноважено Голову НААУ підписати Меморандум	
6	№267 від 17.12.2013	Про схвалення проекту стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі	Схвалено проект стандартів якості надання БВПД у кримінальному процесі, розроблений робочою групою. Взято до уваги, що дотримання Стандартів є обов'язковим виключно при наданні адвокатами БВПД, в інших випадках вони можуть застосовуватись адвокатами на добровільній основі. Утворено робочу групу для аналізу практики застосування Стандартів з метою підготовки надалі для розгляду РАУ питання про стандарти адвокатської діяльності у складі, затвердженому Протоколом	
7	№31 від 02.04.2014	Про створення робочої групи щодо перевірки дотримання Мін'юстом виконання Меморандуму про співпрацю між Національною асоціацією адвокатів України та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги	Створено робочу групу щодо перевірки дотримання Мін'юстом виконання Меморандуму про співпрацю. Уповноважено Голову РАУ звернутися до Мін'юсту. Уповноважено членів РАУ на отримання у регіонах від адвокатів інформації щодо наявності заборгованості з виплати коштів адвокатам за надану БВПД. Результати роботи вирішено розглянути на черговому засіданні РАУ	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
8	№73 від 04.07.2015	Про утворення Комісії з питань виконання Меморандуму про співпрацю між Національною асоціацією адвокатів України та Міністерством юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги	Утворено Комісію з питань виконання Меморандуму про співпрацю між НААУ та Мін'юстом у сфері надання БПД. Визначено такі напрями роботи та завдання Комісії: аналіз Меморандуму про співпрацю між НААУ та Мін'юстом у сфері надання БПД на предмет невиконання чи неналежного виконання сторонами його положень; правова ревізія ЗУ «Про БПД» та аналіз його положень на відповідність ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншим актам, які регулюють питання адвокатури; складення висновків за результатами проведеної роботи та подання їх на розгляд РАУ для прийняття відповідних рішень	
9	№74 від 04.07.2015	Про створення при Національній асоціації адвокатів України Комітету з питань безоплатної правової допомоги	Створено при НААУ Комітет з питань безоплатної правової допомоги. Повноваження про затвердження персонального складу Комітету та Положення делеговано Голові РАУ	
10	№125 від 13.11.2015	Про затвердження звіту Національної асоціації адвокатів України «Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми, рекомендації щодо її реформування»	Затверджено звіт НААУ «Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування». Доручено Голові РАУ узагальнити та внести зміни до звіту НААУ подані пропозиції, доповнення та/або зауваження	
11	№103 від 24.04.2016	Про затвердження роз'яснення щодо окремих умов застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики	Затверджено роз'яснення щодо окремих умов застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики. Доведено до відома КЦ про те, що адвокат, який припинив в односторонньому порядку надання правової допомоги внаслідок виникнення конфлікту інтересів, не несе відповідальності за захист клієнта надалі, обов'язок забезпечення якого покладається на центр з надання БВПД, шляхом залучення іншого адвоката	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
12	№111 від 24.04.2016	Про затвердження висновку щодо порушення прав та гарантій здійснення адвокатської діяльності, корупційної складової при створенні та функціонуванні системи безоплатної правової допомоги в Україні	Затверджено висновок щодо порушення прав та гарантій здійснення адвокатської діяльності, корупційної складової при створенні та функціонуванні системи безоплатної правової допомоги в Україні. Доручено Голові НААУ, РАУ скерувати до Президента України, КМУ, інших державних органів листа з інформацією про порушення прав та гарантій здійснення адвокатської діяльності в Україні, корупційну складову при створенні та функціонуванні системи БПД в Україні, а також щодо необхідності реформування в Україні інституту БПД	
13	№118 від 23.04.2016	Про затвердження роз'яснення щодо можливості надання адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) правової допомоги безоплатно (Pro bono)	Затверджено роз'яснення щодо можливості надання адвокатам правової допомоги безоплатно	
14	№24 від 04.02.2017	Про окремі питання надання безоплатної правової допомоги	Роз'яснено, що адвокат, який надає БВПД на підставі доручення органу, зобов'язаний виходити з переваги інтересів особи, якій йому доручено надавати БПД. Спонукання адвокатом, якого залучено як захисника для проведення окремої процесуальної дії, особи, якій він надає БПД, на укладання договору у цьому провадженні, забороняється Адвокату забороняється укладати договір на надання професійної правничої допомоги в такому випадку	
15	№186 від 05.08.2017	Про створення робочої групи з розроблення Стандартів якості надання безоплатної правової допомоги	Створено робочу групу з розроблення Стандартів якості надання безоплатної правової допомоги, доручивши Голові РАУ, НААУ сформувати її кількісний та персональний склад за особовими заявами адвокатів	Надалі Стандарти якості затверджені рішенням №219 від 23.09.2017
16	№218 від 23.09.2017	Про створення робочої групи з дослідження порушення питань у зверненні адвокатів адвокатського об'єднання AVERLEX	Створено робочу групу з дослідження порушених питань у зверненні адвокатів адвокатського об'єднання AVERLEX. Робочу групу про результати роботи доручено повідомити РАУ для вчинення надалі дій та ухвалення відповідних рішень	Результати роботи РГ затверджені рішенням №285 від 15.12.2017

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
17	№219 від 23.09.2017	Про затвердження Стандартів якості надання БВПД у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі	Затверджено Стандарти якості надання БВПД у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі	
18	№281 від 15.12.2017	Про затвердження у новій редакції Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги	Затверджено у новій редакції Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатам безоплатної правової допомоги. Визнано рішення РАУ від 17.12.2012 №35 таким, що втратило чинність	Втратило чинність Положення, затверджене рішенням №35 від 17.12.2012
19	№285 від 15.12.2017	Про результати розгляду звернення адвоката адвокатського об'єднання AVER LEX Сердюка Віталія Анатолійовича	Роз'яснено, що відмова від здійснення захисту у разі прийняття доручення або залучення для проведення окремої процесуальної дії через конкретні об'єктивні причини може потягнути порушення прав і законних інтересів цієї особи чи зашкодити її позиції захисту. Адвокат, залучений до участі в окремій процесуальній дії, повинен невідкладно після отримання доручення вжити всіх можливих заходів щодо з'ясування, який саме адвокат представляє інтереси клієнта у цій справі. Адвокат під час участі в окремій процесуальній дії не має права відступати від позиції клієнта	
20	№21 від 09.02.2018	Про розгляд звернення адвоката АО «Горо Лігал» Горошинського О. С. щодо захисту професійних прав і гарантій адвокатської діяльності, інших, пов'язаних із цим питань	Доручено Голові РАУ звернутися до Генерального прокурора України для розгляду по суті звернення адвоката АО «Горо Лігал» Горошинського О. О. Рекомендовано адвокатам у визначеному Положенням порядку звернутися з відповідним зверненням до Комісії стосовно призначеного Центром надання БПД адвоката Ангеліна І. І. для здійснення відповідної перевірки; додатково поінформувати судові та правоохоронні органи про прийняті РАУ рішення №24 від 04.02.2017, №285 від 15.12.2017	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
21	№47 від 30.03.2018	Про результати розгляду звернення адвоката АО «Горо Лігал» Горошинського О. О. та адвоката АО «АВЕР ЛЕКС» Просянюк О. В. щодо захисту професійних прав і гарантій адвокатської діяльності	Доручено Голові РАУ звернутися до Генерального прокурора України із заявою про недопущення тиску Генерального прокурора на адвокатів Горошинського О. О. та Просянюк О. В.	
22	№49 від 30.03.2018	Про результати розгляду звернення заступника ГПУ Стрижевської А. А. щодо діяльності Регіонального центру з надання БВПД в м. Києві та інших пов'язаних із цим питань	Скеровано заступнику ГПУ Стрижевській А. А. висновок Комітету НААУ з питань БПД від 16.02.2018	
23	№64 від 01.06.2018	Про результати розгляду звернення адвоката АО «АВЕР ЛЕКС» Сердюка В. А. щодо тлумачення окремих положень Правил адвокатської етики	Роз'яснено, що адвокат повинен виходити з пріоритетності інтересів клієнта і бути наполегливим і принциповим у відстоюванні інтересів клієнта як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду, не поступатися своєю незалежністю у дотриманні волі клієнта. Адвокат за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання БПД, повинен займати активну позицію та з'ясувати обставини справи, що передували його залученню у справу (провадження), та у разі виявлення зловживань нормою статті 49 КПК України чи її порушення з боку органу досудового розслідування чи суду, реагувати на це у формах, передбачених чинним законодавством та/або актами РАУ, НААУ	
24	№75 від 01.06.2018	Про результати розгляду заяви адвоката Клименка О. К. щодо безпідставної відмови в укладенні контракту з Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Львівській області	Вирішено направити до КМУ та Мін'юсту звернення щодо недопущення порушення прав адвокатів, які надають правову допомогу за дорученням органу; скерувати матеріали заяви Клименка О. К. до Комітету НААУ з питань антикорупційної політики та комплаєнсу і Комітету законотворчих ініціатив з питань адвокатської діяльності НААУ	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
25	№77 від 01.06.2018	Про створення спеціальної тимчасової комісії з дослідження порушених у скарзі Кушнір О. С. питань у частині вимоги здійснення перевірки викладених обставин щодо неналежного фінансування у системі БПД, забезпечення виплати заборгованості з оплати її послуг, наданих за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання БПД та інших пов'язаних питань	Створено спеціальну тимчасову комісію з дослідження порушених у скарзі Кушнір О. С. питань. Робочій групі доручено направити адвокату Кушнір О. С. лист із проханням надати копії звернень до компетентних органів з питання проведення перевірки викладених обставин щодо неналежного фінансування у системі БПД; про результати роботи повідомити РАУ для ухвалення рішень надалі	
26	№128 від 07.09.2018	Про створення Робочої групи з дослідження питання укладення адвокатами контрактів із центрами БВПД	Створено Робочу групу з дослідження питання укладання адвокатами контрактів із центрами БВПД. Робочій групі про результати своєї роботи та висновки доручено повідомити РАУ	
27	№129 від 07.09.2018	Про Концепцію Peer Review в системі БПД	Підтримано позицію адвокатів Хмельницької області з приводу несхвалення «Концепції Peer Review в системі БПД». Вирішити вважати неприйнятною для схвалення і реалізації Концепцію Peer Review в системі БПД	
28	№136 від 08.09.2018	Про створення Робочої групи з дослідження порушених питань у колективній скарзі адвокатів БВПД у Харківській області	Створено Робочу групу з дослідження порушених питань у колективній скарзі адвокатів безоплатної вторинної правової допомоги в Харківській області	
29	№163 від 12.10.2018	Про зняття з розгляду питання щодо результатів роботи та висновків Робочої групи з дослідження порушених питань у колективній скарзі адвокатів Харківської області	Вирішено зняти з порядку денного засідання РАУ питання про результати роботи та висновки Робочої групи з дослідження порушених питань у колективній скарзі адвокатів, які надають БВПД в Харківській області	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
30	№179 від 13.10.2018	Про розгляд звернення голови Ради адвокатів Волинської області Руденко Г. А. щодо звернення адвокатів регіону, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, про порушення їх професійних прав та гарантій адвокатської діяльності	Вирішено звернення голови Ради адвокатів Волинської області про порушення Регіональним центром з надання БВПД прав адвокатів (несвоєчасна оплата праці адвокатів, нерівномірний розподіл доручень) передати до Комітету з питань БПД при НААУ для детального вивчення порушеного в зверненні питання	Звернення розглянуто по суті на засіданні РАУ 13.12.2018 та прийнято рішення №221
31	№221 від 13.12.2018	Про звернення голови Ради адвокатів Волинської області Руденко Г. А. щодо порушень професійних прав і гарантій адвокатської діяльності адвокатів регіону з боку Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги	Вирішено направити до КМУ та Мін'юсту звернення щодо усунення порушення прав адвокатів, які надають правову допомогу за дорученням органу, уповноваженого законом на надання БВПД. Скеровано матеріали до Комітету НААУ з питань антикорупційної політики та комплаєнсу і Комітету законотворчих ініціатив з питань адвокатської діяльності НААУ для проведення дослідження. Направлено звернення до НАЗК з проханням провести антикорупційну експертизу. Доручено Комітету БПД при НААУ реалізувати рішення РАУ у відповідній частині та провести спільне засідання з КЦ	
32	№10 від 14.02.2019	Про напрацювання проекту резолюції щодо неприпустимості порушення прав адвокатів України в системі безоплатної правової допомоги для розгляду з'їздом адвокатів	Створено Робочу групу з напрацювання проекту резолюції щодо неприпустимості порушення прав адвокатів України в системі БПД для розгляду З'їздом адвокатів України 2019 року	
33	№21 від 14.02.2019	Про затвердження проекту резолюції щодо врегулювання соціального захисту адвокатів, проекту резолюції щодо неприпустимості прийняття проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» №9055, проекту резолюції щодо неприпустимості порушення прав адвокатів України в системі БПД для розгляду З'їздом адвокатів України 2019 року	Затверджено проект резолюції щодо врегулювання соціального захисту адвокатів. Направлено для розгляду на З'їзді адвокатів України	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
34	№36 від 12.04.2019	Про заходи ліквідації заборгованості перед адвокатами, які здійснюють безоплатну вторинну правову допомогу, і забезпечення дотримання їх прав	Вирішено звернутися до КМУ та Мін'юсту з проханням негайно усунути порушення прав адвокатів, які надають БВПД. Доручено Комітету з питань БПД при НААУ підготувати зразок проекту позовної заяви про стягнення заборгованості адвокатами БВПД	
35	№58 від 12.04.2019	Про розгляд листа голови Ради адвокатів Тернопільської області щодо тиску на адвокатів посадовими особами центрів з надання БВПД	Доручено Голові РАУ звернутися до Мін'юсту з проханням вжити заходів з метою усунення будь-яких упереджених дій посадових осіб центрів з надання БВПД. Доручено Голові РАУ звернутися до НАЗК з проханням вжити заходів у межах повноважень з питань усунення корупційних ризиків у роботі Тернопільського регіонального центру з надання БВПД. Звернуто увагу на статтю 5 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	
36	№74 від 26.06.2019	Про забезпечення дотримання прав адвокатів, які здійснюють безоплатну вторинну правову допомогу	Вирішено звернутися до правоохоронних органів з проханням вжити заходів щодо нецільового використання бюджетних коштів регіональними центрами з надання БВПД та порушення у зв'язку із цим прав адвокатів на належну оплату діяльності з надання БВПД. Затверджено відкриту заяву РАУ з приводу забезпечення дотримання прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності в системі БПД, у тому числі щодо ліквідації заборгованості перед адвокатами, які надають БВПД, та унеможливлення тиску на них з боку керівників регіональних центрів	
37	№54 від 05.08.2020	Щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до безоплатної правової допомоги та підвищення якості її надання»	Доручено Голові РАУ направити звернення до Мін'юсту щодо неприпустимості запровадження у запропонованій законопроектом додатковій моделі для адвокатів нового інструменту забезпечення якості БПД шляхом упровадження механізму оцінювання якості наданої правової допомоги з використанням інструменту рецензування («peer review») комісіями незалежного оцінювання якості надання БВПД та відібраними ними на конкурсних засадах адвокатами-експертами. Доручено Голові РАУ направити до Мін'юсту пропозиції, зауваження та доповнення до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до БПД та підвищення якості її надання», що надійшли від Комітету НААУ з питань БПД та адвокатів зі всієї України	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
38	№33 від 31.03.2021	Щодо звернень до Президента України, Голови ВРУ, Голови Комітету ВРУ з питань правової політики, Прем'єр-Міністру України, Міністра юстиції України про повернення проектів Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до БПД та підвищення якості її надання», зареєстрованого 19.02.2021 за №5107 та зареєстрованого 09.03.2021 за №5107-1, на доопрацювання або їх відкликання (відхилення)	Доручено Голові РАУ, НААУ направити звернення до Президента України, Голови ВРУ, Голови Комітету ВРУ з питань правової політики, Прем'єр-Міністра України, Міністра юстиції щодо повернення проекту ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення доступу до БПД та підвищення якості її надання» та розроблення, внесення на розгляд парламенту та прийняття законопроекту про надання РАУ консультативних висновків щодо законопроектів з питань адвокатури та адвокатської діяльності	
39	№30 від 16.03.2022	Про призупинення дії пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України на період дії воєнного стану в Україні	Призупинено дію пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України №63 від 03.07.2021, зі змінами, на період дії воєнного стану в Україні	Внесені зміни рішенням РАУ №181 від 27.12.2022 (рішення опосередковано стосується питань БПД з 27.12.2022)
40	№70 від 02.08.2022	Про затвердження роз'яснення щодо втручання органів БПД до правової позиції адвоката при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу	Затверджено роз'яснення щодо втручання органів БПД до правової позиції адвоката при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу. Продовжено роботу Робочої групи з питань втручання органів БПД до правової позиції адвоката, а також проблем, які виникають при оплаті діяльності адвокатів у системі БПД	
41	№105 від 05-06.09.2022	Про призначення Каденко О. О. головою Комітету з питань БПД	Призначено головою Комітету з питань БПД Каденко О. О.	
42	№113 від 05.09.2022	Щодо допомоги в організації правового захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з України, які в умовах війни були змушені виїхати за кордон	З метою налагодження надалі співпраці НААУ з Мін'юстом з питань допомоги в організації правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з України, які в умовах війни були змушені виїхати за кордон, доручено Комітету з питань БПД підготувати відповідь на звернення заступника Міністра юстиції І. Мудрій від 19.08.2022 та подати його на підпис Голові НААУ, РАУ	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
43	№124 від 04.11.2022	Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України (включення даних адвокатів, які є в Реєстрі БПД до ЄРАУ)	<p>Внесено зміни до підпункту 3.1.7 пункту 3.1 статті 3 Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України №74 від 22.08.2022, доповнивши його після слів «інформація про підвищення кваліфікації,...» словами «відомості про адвокатів, які включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або уклали контракт про надання БВПД на постійній основі або договір про надання БВПД на тимчасовій основі».</p> <p>Встановлено десятиденний строк з дня включення адвоката до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або укладення контракту про надання БВПД на постійній основі або договору про надання БВПД на тимчасовій основі подати заяву із повідомленням про включення до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або укладення контракту про надання БВПД на постійній основі або договору про надання БВПД на тимчасовій основі (із зазначенням реквізитів відповідного контракту або договору) до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката, або РАУ, чи через особистий кабінет адвоката в ЄРАУ для внесення таких відомостей до ЄРАУ. Встановлено десятиденний строк з дня опублікування цього рішення для первинного подання до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката або РАУ, чи через особистий кабінет адвоката в ЄРАУ заяви із повідомленням про включення адвоката до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або укладення контракту про надання БВПД на постійній основі або договору про надання БВПД на тимчасовій основі. Приведено у відповідність до цього рішення Порядок ведення ЄРАУ</p>	Внесено зміни до п. 3 рішенням РАУ №2 від 06.01.2023
44	№153 від 16.12.2022	Про оприлюднення звіту Комітету з питань безоплатної правової допомоги на сайті НААУ	Оприлюднено звіт Комітету з питань БПД, що діє в складі НААУ, з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні на офіційному вебсайті НААУ	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
45	№154 від 16.12.2022	Про направлення звіту з актуальних питань функціонування системи безоплатної допомоги в Україні до українських інституцій	З метою захисту інтересів інституту адвокатури та для забезпечення системи правозахисту в Україні, яка відповідає стандартам правової держави, направити звіт Комітету з питань БПД, що діє у складі НААУ, з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні до КМУ, Комітету ВРУ з питань правової політики, підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги, Комітету ВРУ з питань правової політики, Комітету ВРУ з питань антикорупційної політики, Комітету ВРУ з питань бюджету, Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування до відома та вжиття заходів у межах повноважень для вирішення проблемних питань концептуальної суперечності між функціонуванням системи БПД та інституту адвокатури в Україні	
46	№155 від 16.12.2022	Про звернення до Європейського комісара з питань юстиції (European Commissioner for Justice)	Доручено Голові НААУ, РАУ направити звернення до Європейського комісара з питань юстиції (European Commissioner for Justice), долучивши копію звіту Комітету з питань БПД, що діє у складі НААУ, з метою вжиття заходів реагування в межах повноважень щодо захисту інтересів адвокатури України від ризиків, які створюються заступником Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Коломієць В. Р. Копію звернення направити до Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE)	
47	№156 від 16.12.2022	Про звернення до Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE)	Доручено Голові НААУ, РАУ направити звернення до Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) з питань неприпустимого втручання Мін'юсту в адвокатське самоврядування	
48	№157 від 16.12.2022	Про звернення до Національного агентства з питань запобігання корупції щодо корупційних ризиків у системі безоплатної правової допомоги	З метою захисту інтересів інституту адвокатури від ризиків, що створюються системою надання БПД, доручено Голові НААУ, РАУ направити до НАЗК звернення для вжиття заходів у межах повноважень щодо усунення реальних і потенційних корупційних ризиків у системі БПД	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
49	№158 від 16.12.2022	Про опублікування статей з питань безоплатної правової допомоги	Доручено Голові Комітету з питань БПД, що діє в складі НААУ, та членам РАУ висвітлювати (роз'яснювати) звіт з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні шляхом опублікування статей на офіційному вебсайті НААУ	
50	№159 від 16.12.2022	Про затвердження роз'яснення щодо окремих аспектів збереження адвокатської таємниці в системі безоплатної правової допомоги	Затверджено роз'яснення щодо окремих аспектів збереження адвокатської таємниці в системі БПД	
51	№160 від 16.12.2022	Про ініціювання розгляду питання притягнення до дисциплінарної відповідальності заступника Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції, адвоката Коломієць В. Р.	Вирішено ініціювати розгляд питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката Коломієць В. Р. та направити до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ матеріали засідання РАУ з питань, пов'язаних із функціонуванням системи БПД, для їх вивчення та підготовки скарги щодо неналежної поведінки адвоката Коломієць В. Р. до КДКА Львівської області. Доручено голові Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ підписати та скерувати відповідну скаргу до адресата	
52	№161 від 16.12.2022	Про звернення до Прем'єр-міністра України щодо звільнення з посади заступника Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Коломієць В.Р.	З метою утвердження чесності, неупередженості та ефективності влади вирішено звернутися до Прем'єр-міністра України з проханням винести на розгляд КМУ подання про звільнення заступника Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Коломієць В. Р. у зв'язку з порушення останньою приписів статей 37, 38 ЗУ «Про запобігання корупції», які визначають необхідність дотримання публічними особами під час виконання своїх службових повноважень загальноновизначених етичних норм поведінки та ввічливості у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими. Доручено Голові НААУ, РАУ підписати відповідне звернення	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
53	№163 від 16.12.2022	Про звернення до суду щодо протиправної бездіяльності Міністерства юстиції України	З метою захисту порушених прав та законних інтересів адвокатів від ризиків, що створюються Мін'юстом у системі надання БПД, а також для підвищення незалежності адвокатів у цій системі, вирішено звернутися до суду з вимогами визнати протиправною бездіяльність Мін'юсту щодо непроведення конкурсів на посаду директора КЦ та обрання членів Наглядової ради КЦ та зобов'язати Мін'юст провести відповідні конкурси	
54	№167 від 16.12.2022	Про передачу звернень щодо проведення оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатом безоплатної правової допомоги, з робочим місцем у місті Київ, для розгляду в інші регіони	У зв'язку з відсутністю комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД у м. Києві вирішено уповноважити тимчасового виконувача обов'язків керівника юридичної особи Ради адвокатів міста Києва до формування Ради адвокатів міста Києва відповідно до приписів ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» скеровувати іншим радам адвокатів регіонів з урахуванням наближеності територіального розміщення до м. Києва звернення щодо проведення оцінювання якості, повноти та своєчасності надання БПД адвокатом, у якого робоче місце розташоване у м. Києві, для їх розгляду надалі комісіями оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатом БПД, створеними при цих радах адвокатів регіонів	
55	№168 від 16.12.2022	Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України (нова редакція)	Внесено зміни до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України (нова редакція), затвердженого рішенням РАУ №63 від 03.07.2021, зі змінами, доповнивши Порядок новим пунктом 21-1 такого змісту: «21-1. Адвокати, які включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або уклали контракт про надання БВПД на постійній основі або договір про надання БВПД на тимчасовій основі, мають отримати за рік не менш ніж 2 залікових бали за навчання з питань БПД.». Доручено Вищій школі адвокатури розробити спеціалізований курс з підвищення кваліфікації для адвокатів, які співпрацюють із системою БПД, а також організувати проведення безоплатних і платних заходів із питань надання БПД	Внесено зміни до цього рішення 08.02.2024

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
56	№181 від 27.12.2022	Щодо деяких питань підвищення професійного рівня адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу	<p>Пункт 1 рішення РАУ №30 від 16.03.2022 доповнено реченнями такого змісту: «Адвокати, які включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або уклали контракт про надання БВПД на постійній основі або договір про надання БВПД на тимчасовій основі, виконують свій обов'язок підвищення кваліфікації в обсязі 2 залікових балів з питань БВПД. В цій частині дія норм Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України щодо них не призупинена після 31.12.2022 року.».</p> <p>Доручено Вищій школі адвокатури НААУ організувати роботу ревізорів для контролю за якістю організації процесу підвищення кваліфікації КЦ та регіональними центрами з надання БВПД, а також здійснювати постійний моніторинг заходів із підвищення кваліфікації, які проводяться в системі БВПД, на відповідність приписам Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та конституційним принципам незалежності інституту адвокатури.</p> <p>Доручено Експертній раді з питань акредитації та сертифікації щодо підвищення кваліфікації адвокатів при НААУ посилити контроль за тематикою/змістом заходів підвищення кваліфікації, які організуються КЦ та регіональними центрами з надання БВПД; не допускати до акредитації заходи вказаних операторів, які організовані на протилежних від визначених рішеннями РАУ позиціях щодо стандартів якості надання БВПД та порушують принцип незалежності професії адвоката в правовій державі</p>	
57	№182 від 27.12.2022	Про вихід Національної асоціації адвокатів України із Меморандуму про співпрацю з Координаційним центром з надання правової допомоги	Вирішено вийти з Меморандуму про співпрацю між Національною асоціацією адвокатів України та Координаційним центром з надання правової допомоги від 07.03.2019	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
58	№183 від 27.12.2022	Про затвердження роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого	Затверджено роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого	
59	№2 від 06.01.2023	Про внесення змін до пункту 3 рішення Ради адвокатів України №124 від 04.11.2022	Внесено зміни до п. 3 рішення РАУ №124 від 04.11.2022 та викладено його в такій редакції: «3. Встановити строк до 05.02.2023 року для первинного подання до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката, або РАУ, чи через особистий кабінет адвоката в ЄРАУ заяви із повідомленням про включення адвоката до Реєстру адвокатів, які надають БВПД, та/або укладення контракту про надання БВПД на постійній основі або договору про надання БВПД.»	
60	№25 від 11.04.2023	Про оцінювання якості надання допомоги адвокатами безоплатної правової допомоги	<p>Роз'яснено, що дотримання стандартів якості надання БВПД, затверджених відповідними наказами Мініюсту, є обов'язком адвоката, який виконується з огляду на інтереси клієнта і виконання ст. 8 Правил адвокатської етики, що є пріоритетним над виконанням бюрократичних процедур, які існують при наданні БВПД на підставі доручення.</p> <p>Створено Робочу групу по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД, затвердженого рішенням РАУ від 15.12.2017 №281, та доручити Голові НААУ, РАУ визначити її персональний склад. Доручено Голові НААУ, РАУ звернутися до КМУ з пропозицією внести зміни до постанов КМУ з питань функціонування системи БПД, у тому числі щодо ліквідації у штатному розкладі регіональних центрів відділу забезпечення якості правової допомоги та підвищення кваліфікації її надавачів регіонального центру з надання БВПД.</p> <p>Призначено голову Комітету з питань БПД, що діє в складі НААУ, відповідальною за подання такого звернення до КМУ та презентацію позиції РАУ про внесення змін до певних актів КМУ, які регулюють систему БПД. Доручено Комітету з питань БПД, що діє в складі НААУ, разом із Вищою школою адвокатури НААУ розробити для членів комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД навчальні курси (семінари) з питань функціонування системи БПД, визначивши обов'язковим ознайомлення з такими семінарами членів цих комісій</p>	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
61	№46 від 20.05.2023	Про продовження роботи Робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги	Продовжено роботу Робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	
62	№47 від 20.05.2023	Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України	Вирішено внести зміни до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженого рішенням РАУ №63 від 03.07.2021, зі змінами, виключивши пункт 13 цього Порядку	
63	№48 від 20.05.2023	Про звернення до Міністерства юстиції України щодо вжиття заходів реагування з питань захисту прав адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу	Вирішено доручити Комітету з питань БПД, що діє в складі НААУ, підготувати зведену інформацію про порушення прав адвокатів, які надають БВПД у кримінальних справах, у яких здійснюється спеціальне досудове розслідування та спеціальний судовий розгляд, і направити її до Секретаріату НААУ, РАУ для підготовки надалі звернення до Мін'юсту щодо вжиття заходів реагування з питань захисту прав адвокатів, які надають БВПД	
64	№53 від 20.05.2023	Про звернення до Прем'єр-міністра України щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно заступниці Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Валерії Коломієць	Взято до відома інформацію про стан реагування КМУ на дії заступниці Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Коломієць В. Р. Затверджено проект звернення до Прем'єр-міністра України щодо порушення дисциплінарного провадження стосовно заступниці Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Коломієць В. Р. Доручено Голові НААУ, РАУ підписати та направити до Прем'єр-міністра України затверджене цим рішенням звернення	
65	№74 від 20.05.2023	Про звернення до Мін'юсту та КЦ щодо залучення їх представників до робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	Вирішено звернутися до Мін'юсту та КЦ щодо залучення їх представників до робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
66	№92 від 11-12.08.2023	Про надання пропозицій та зауважень до проекту постанови КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо доступу до безоплатної правничої допомоги»	Доручено Голові НААУ, РАУ направити до Мініюсту пропозиції та зауваження до проекту постанови КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо доступу до безоплатної правничої допомоги»	
67	№105 від 23.10.2023	Про внесення змін до Порядку надання БППД суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування	Доручено Голові НААУ, РАУ звернутися до КМУ з ініціативою внести зміни до п. 11 «Порядку надання безоплатної первинної правничої допомоги суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування», затвердженого постановою КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо доступу до безоплатної правничої допомоги» №1088 від 13.10.2023, виключивши норму, якою передбачено, що механізм проведення моніторингу діяльності надавача правничої допомоги може визначатися органами місцевого самоврядування	
68	№121 від 15-16.12.2023	Про реалізацію пілотного проекту щодо взаємодії органів адвокатського самоврядування, органів місцевого самоврядування, органів (установ), уповноважених державою на надання БПД при організації надання органами місцевого самоврядування БППД	Вирішено погодитися з пропозицією Комітету НААУ з питань БПД стосовно реалізації пілотного проекту щодо взаємодії органів адвокатського самоврядування, органів місцевого самоврядування при організації надання органами місцевого самоврядування протягом 2024 року. Затверджено Порядок реалізації вказаного пілотного проекту. Комітету НААУ з питань БПД, Секретаріату НААУ, РАУ доручено підготувати проекти меморандумів з органами та установами, які залучаються до пілотного проекту, а також вжити інших заходів в обсязі, необхідному для реалізації пілотного проекту	
69	№125 від 15-16.12.2023	Про надання доручення Комітету НААУ з питань БПД розробити пропозиції із внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»	Доручено Комітету з питань БПД розробити пропозиції до ЗУ «Про БПД» в частині доповнення переліку суб'єктів права на БВПД, для чого залучити заінтересованих осіб, у тому числі міжнародні організації. Вирішено направити напрацювання Комітетом НААУ з питань БПД пропозиції до КМУ та Комітету з питань правової політики ВРУ для їх розгляду у встановленому порядку та прийняття змін до ЗУ «Про БПД»	

№	Номер і дата прийняття рішення РАУ	Назва рішення РАУ	Основний зміст рішення РАУ	Примітка
70	№132 від 15-16.12.2023	Про продовження роботи робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги	Доручено Комітету з питань БПД підготувати пропозиції для підготовки позовних заяв для оскарження нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству України з питань БПД, Конституції України, а також ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині порушення адвокатської таємниці. Продовжено роботу робочої групи по удосконаленню Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД і зобов'язати надати узгоджений та консолідований проект Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД	
71	№133 від 15-16.12.2023	Про розгляд проблемних питань у системі БПД	Доручено Комітету з питань БПД підготувати зміни до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», які б дозволяли припинення доручення Центру з надання БПД у зупинених провадженнях. Вирішено звернутися до Мін'юсту щодо залучення НААУ до діяльності робочої групи Мін'юсту з питань напрацювання змін до Методики обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають БВПД. Вирішено звернутися до Мін'юсту та КЦ щодо врегулювання заборгованості перед адвокатами, <u>які надають БВПД, на кінець 2023 року</u>	

Аналіз наведених рішень РАУ свідчить про те, що протягом десяти років НААУ активно сприяла державі в особі Мін'юсту та КЦ в організації надання БПД. Ще в 2013 році з Мін'юстом було укладено Меморандум про співпрацю з питань надання БПД, який діє по цей час.

Зокрема, вживалися заходи сприяння адвокатам у їх участі у конкурсних відборах; ради адвокатів регіонів забезпечували участь представників адвокатури у відповідних конкурсних комісіях; були розроблені та затверджені рекомендації щодо цього; розроблено та схвалено Стандарти надання БПД у різних категоріях справ тощо.

Водночас занепокоєння у належності виконання Мін'юстом умов укладеного Меморандуму відображені у рішеннях РАУ ще з 2014 року. Для оцінки виконання меморандумних зобов'язань було створено відповідні робочу групу, комісію тощо.

Вже в 2015 році було затверджено перший звіт НААУ «Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування».

Зазначений звіт містив обґрунтоване твердження про те, що ані чинний у відповідній редакції на той час ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», ані передбачена ним система БПД не узгоджуються з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України. Практика надання БПД в Україні не закріплює принцип вільного вибору захисника і створює дискримінацію осіб за матеріальною та майновою ознакою.

Було констатовано, що чинна система призвела до корупції та зловживань, у тому числі до затримок у наданні адвоката БПД, примусового надання БПД і вибіркового розподілу справ державними посадовцями.

Було наголошено на тому, що ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та міжнародні стандарти закликають, щоб адвокатська діяльність була незалежною професійною діяльністю, у тому числі незалежною від держави. Проте система БПД в Україні створила для держави можливість мати домінуючу роль у кримінальному провадженні шляхом призначення прокурора й адвоката. Принцип адвокатської таємниці порушується через доступ державних посадовців до матеріалів справи; існують проблеми в оплаті праці призначених державою адвокатів системи безоплатної правової допомоги; має місце розподіл серед адвокатів справ державними посадовцями і надмірні адміністративні та звітувальні вимоги для адвокатів. Існують також питання, пов'язані зі здійсненням виплат адвокатам як оплати їхньої праці, які у відсотковому співвідношенні є значно меншими, ніж бюрократичні витрати та витрати на управління системою. Свобода адвокатської діяльності також підірвана створенням у системі БПД додаткового непрозорого тестування і відбору адвокатів, не рахуючись із тим фактом, що тестування і функція ліцензування адвокатів вже була здійснена адвокатурою, якій і належить ця юридична функція. Чинна на той час система також сприяла розподілу професійної адвокатури на адвокатів, які надають БПД, і тих, хто її не надає. Крім того, було встановлено, що у держави існує можливість чинити вплив на значну кількість адвокатів системи БПД, які обирають представників на З'їзд адвокатів України, які зі свого боку обирали представників до Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії суддів України та Кваліфікаційної комісії прокурорів. Таким чином, держава отримала неналежний і домінуючий вплив не лише на адвокатуру, але також і на ці установи, які є вкрай важливими для існування верховенства права і незалежності судової влади в Україні.

Основними проблемами було визначено:

- § порушення прав людини (порушення свободи на вільний вибір захисника, дискримінація за майновою та іншими ознаками тощо);
- § порушення професійних прав адвокатів (низька оплата праці, непрозорий порядок розподілу доручень, надмірна звітність тощо);
- § тиск держави на адвокатуру та загрози для незалежності адвокатської діяльності (непрозорі конкурси з відбору адвокатів, токсична диференціація адвокатів, які надають БПД, від інших адвокатів тощо);
- § недостатнє та непрозоре використання коштів (надмірні адміністративні витрати та економічно необґрунтовано занижена оплата роботи адвокатів).

Враховуючи таку незадовільну ситуацію із системою БПД в Україні, було визнано нагальну необхідність її реформування шляхом передання управління системою БПД від держави до незалежного органу, з широким залученням адвокатури як незалежної конституційної інституції, тим самим усуваючи можливості для тиску і втручання з боку держави в професійну діяльність адвокатів.

У 2016 році було затверджено перший висновок щодо порушення прав та гарантій здійснення адвокатської діяльності, корупційної складової при створенні та функціонуванні системи БПД в Україні.

З 2016 року НААУ на виконання рішень РАУ та поза ними неодноразово зверталася до різних суб'єктів задля вжиття заходів щодо припинення порушення прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності. А щодо неналежної оплати праці адвокатів, які надають БПД, – з 2013 року і з цього приводу майже щороку ухвалювалися рішення, що містили негативну оцінку стану дотримання прав адвокатів на гідну та своєчасну оплату своєї праці.

Аналогічно НААУ неодноразово зверталася до різних суб'єктів у межах їх повноважень щодо нецільового (неефективного) використання бюджетних коштів органами системи БПД.

Також НААУ були скеровані численні пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері БПД.

Фактично жодне рішення РАУ за останні десять років не втратило своєї актуальності, а сформовані висновки щодо системи БПД в Україні набули особливої актуальності та нагальності.

Доведеними часом є й сформовані та обґрунтовані ще у 2016 році висновки НААУ про нагальну необхідність реформування системи БПД в Україні, наприклад, у спосіб створення державою юридичної особи публічного права, яка буде управлятися колективним органом, що складатиметься з адвокатів, представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства фінансів України.

Слід відмітити, що **за останні десять років НААУ як у режимі партнерства, так і в режимі протесту проти деструктивних змін у системі БПД, напрацювала обґрунтовані позиції з усіх ключових питань функціонування такої системи. Наразі виглядає актуальним лише обрання способів їх реалізації, включно з максимально економічно, соціально і юридично обґрунтованою позицією щодо реформування системи БПД із переданням її в управління новоствореному незалежному суб'єкту із достатніми колективними компетентностями для повернення системи БПД у конструктивне русло розвитку за стандартами правової, демократичної, соціальної держави.**

2.2. Порухення прав адвокатів, які надають БПД, і діяльність НААУ, РАУ у сфері захисту таких прав адвокатів

За результатами предметного моніторингу функціонування системи БПД було виявлено, що типовими порушеннями прав адвокатів, які надають БВПД, є:

- 1) затримання в оплаті виконаної адвокатами роботи з надання БПД;
- 2) безпідставне неукладення з адвокатами договорів про надання БВПД;
- 3) втручання у правову позицію адвоката у спосіб нав'язування розроблених системою надання БПД стандартів, алгоритмів, форм тощо;
- 4) втручання у професійну діяльність адвоката у спосіб спонукання до невинновданого розкриття адвокатської таємниці (наприклад, при розгляді скарг на адвоката і при поданні ним звітності);
- 5) порушення незалежності адвокатської діяльності у спосіб спонукання до виконання невстановленої форми документів, що не притаманні адвокатській професії (наприклад, доповідних записок);
- 6) порушення незалежності адвоката й адвокатури у спосіб здійснення перевірки якості, своєчасності та повноти надання адвокатами БВПД працівниками центрів з надання БПД, а не комісіями, створеними радами адвокатів регіону тощо.

Слід відмітити, що адвокатам самостійно вживати заходів для захисту своїх професійних прав у взаємодії із системою БПД щонайменше некомфортно.

Зазначене пов'язано з тим, що будь-які спроби не погоджуватися із правозастосовчою практикою працівників центрів з надання БПД, їх тлумаченням законодавства про адвокатуру та/або розумінням ними Правил адвокатської етики, як правило, призводять до розгортання особистого протистояння «працівник центру – адвокат», у якому останній є уразливим суб'єктом.

Одним з основних постулатів організації взаємодії центрів з надання БПД з адвокатами є: «Із системою можна співпрацювати лише на запропонованих засадах, єдиним способом неприйняття її правил – є її залишення адвокатом». Таке правило доводиться до відома адвокатів досить однозначно і у різноманітних формах, у тому числі у прямій формі: або так, або система співпрацювати з адвокатом не бажає.

Якщо до такої концепції взаємодії додати зведений у норму абсолютний суб'єктивізм у прийнятті рішень щодо укладення з адвокатами контрактів на кожний рік, то адвокати за визначенням перебувають у штучній залежності від працівників центрів, які наділені щодо них широкими повноваженнями, реалізація яких може спричинити настання небажаних для адвокатів наслідків. При цьому ніяких дзеркальних можливостей адвокати не мають. По суті для адвокатів є лише два варіанти взаємодії із системою БПД: або так, як це реалізують працівники центрів, або ніяк.

При цьому адвокати зацікавлені у такій співпраці, адже, особливо в умовах війни, вона є для них мінімальною економічною гарантією забезпечення роботою.

За таких умов закономірно, що адвокати щонайменше демотивовані в реалізації активних способів захисту своїх порушених прав при наданні БПД. Імовірно, саме на досягнення такого результату і направлене ідеологічне підґрунтя безальтернативності моделі взаємодії системи з адвокатами.

У будь-якому випадку адвокати, повідомляючи про випадки порушення їхніх прав у системі надання БПД, переважно бажають утаємничити від працівників центрів факт свого звернення. Значна частина випадків порушення прав адвокатів у системі БПД взагалі замовчується адвокатами.

Зазначене є основною причиною неможливості сформувати об'єктивну статистику порушення описаних професійних прав адвокатів, використовувати її для збільшення переконливості позицій НААУ щодо захисту прав адвокатів.

Окремо слід зазначити, що у випадках, якщо права порушуються будь-якими іншими суб'єктами, як правило, адвокати знають і самостійно застосовують доступні їм механізми захисту своїх професійних прав. При цьому звернення до НААУ носять допоміжний характер та/або направлені на досягнення загальних цілей в інтересах всього інституту адвокатури.

У випадку ж порушення прав адвокатів у системі надання БПД, знаючи про механізми їх захисту, адвокати здебільшого їх не застосовують, оскільки не бажають припинення співпраці з центрами. При цьому звернення до НААУ є чи не єдиним способом для адвокатів добитися захисту та/або відновлення своїх порушених прав.

У зв'язку із цим слід відмітити факти звернень адвокатів, які співпрацюють із системою БПД, до таких органів та утворень НААУ:

- § до регіональних органів адвокатського самоврядування та утворень (регіональних рад адвокатів і створених ними комітетів захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності при Раді адвокатів регіонів);
- § до центральних органів адвокатського самоврядування та утворень НААУ (Ради адвокатів України, Комітету НААУ з питань захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, Комітету НААУ з питань БПД) тощо.

Всі органи та утворення НААУ в межах своїх повноважень вживають адекватних заходів на такі звернення (жодного випадку неналежного реагування на звернення адвокатів не виявлено).

У цьому звіті наведено всі рішення РАУ станом на 01.01.2024, які є джерелом інформації для адвокатів щодо вже вжитих заходів реагування на порушення прав адвокатів у системі БПД та можуть використовуватись ними для самостійного захисту порушених професійних прав. Крім цього, описані вище десятки рішень РАУ переконливо свідчать про те, що кожен адвокат, який звернеться за захистом до вищого постійно діючого органу адвокатського самоврядування, буде почутий і за фактами, викладеними у його зверненні, будуть застосовані всі можливі заходи реагування.

Комітет НААУ з питань БПД як профільне утворення НААУ вживає заходів реагування на звернення адвокатів у день їх надходження. Розглядаються та здобувають відповідного реагування, у тому числі анонімні чи засекречені Комітетом звернення.

Успішними кейсами Комітету за 2023 рік є:

- § досягнення позитивного результату при захисті прав адвокатів щодо безпідставного неукладення з ними договорів на наступний бюджетний рік;
- § припинення порушення прав адвокатів у вигляді штучного виведення з-під правового регулювання законодавства, що містить термін «безоплатна правнича допомога», адвокатів, які надали «безоплатну правову допомогу»;
- § припинення системних порушень прав адвокатів, що надають правничу допомогу у кримінальних провадженнях, у яких відсутній підозрюваний (обвинувачений);
- § вплив на прискорення процесу погашення заборгованості перед адвокатами, які надали БВПД, тощо.

Окремо слід зазначити, що діяльність з надання адвокатами БПД, у 2023 році була предметом особливої уваги і Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

У своїй практиці вказаний вищий дисциплінарний орган адвокатури виходить із того, що на адвокатів, які залучаються до надання БПД, повною мірою поширюються усі вимоги ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правил адвокатської етики та рішень РАУ. Разом з тим встановлена особлива процедура участі у наданні БПД зумовлює додаткові обов'язки адвокатів, відтак і певні вимоги до поведінки. Неналежна поведінка, пов'язана з наданням адвокатом БПД, може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність.

Значна кількість дисциплінарних проваджень щодо адвокатів у зв'язку з надання ними БПД визначила необхідність у формуванні однакових загальних підходів дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури у питанні практичного застосування норм права з питань надання адвокатами БПД.

З огляду на це 28.12.2023 Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури затверджено Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури [з питань надання адвокатами БПД](#).

За результатами аналізу дисциплінарної практики, у тому числі й у частині застосування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури вимог законів під час розгляду справ, пов'язаних з наданням адвокатами БПД, було зроблено низку важливих висновків:

- 1) адвокат має вжити усіх можливих заходів для [узгодження позиції із підзахисним](#);
- 2) адвокат вправі відмовитися від виконання доручення у випадках, передбачених ПАЕ. Разом з тим відмова не повинна порушувати [порядок судового засідання](#);
- 3) адвокат має інформувати клієнта про звернення до регіонального центру з надання БВПД із [заявою про припинення дії доручення](#);
- 4) невиконання доручення клієнта через відсутність правових підстав щодо його [виконання не є порушенням ПАЕ](#);
- 5) відсутність підстав для виконання доручення, засвідчена правовим висновком адвоката й актом надання вторинної правничої допомоги, [виключає наявність ознак дисциплінарного порушення](#);
- 6) наявність в особи адвоката за договором не виключає можливості участі адвоката за призначенням, [у разі наявності чинного доручення центру з надання безоплатної правничої допомоги](#);
- 7) відмова виконувати вимоги суду, які протирічать законодавству, не може бути [дисциплінарним проступком](#);
- 8) оцінюючи виконання адвокатом обов'язків, дисциплінарна палата може брати до уваги висновок Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності [надання адвокатами БПД \(у разі його наявності\)](#);
- 9) відсутність висновку Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги [не свідчить про відсутність дисциплінарного проступку](#);
- 10) наявність доручень на надання безоплатної вторинної правничої допомоги не є беззаперечною підставою для зупинення дії рішення КДКА, яким [зупинено право адвоката на заняття адвокатською діяльністю на певний строк](#).

Наведені вище висновки є не тільки орієнтирами при вирішенні подібних справ кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури, а й допоміжним матеріалом для адвокатів, що дозволяє уникнути порушень при наданні БПД, і, що головне, інформативним джерелом при обґрунтуванні власної позиції при захисті від порушень професійних прав.

У цілому ж слід відмітити, що у всіх випадках безпідставних спроб тиску на адвокатів, які надають БПД через дисциплінарні процедури, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури ставали на захист адвокатів.

Активну позицію із цього приводу займають і регіональні органи адвокатського самоврядування, однак у більшості випадків офіційна інформація із цього приводу відсутня через застосування індивідуальних заходів впливу на порушників прав адвокатів.

Особливо слід відмітити про залучення до роботи з виявлення проблемних питань при наданні БПД у 2023 році Вищої школи адвокатури.

Зокрема, у серпні 2008 року було розпочато опитування щодо проблемних питань у сфері надання БПД, та вже у вересні 2023 року опубліковано його результати.

Зокрема, було встановлено, що

19% опитаних

адвокатів зареєстровані в Реєстрі адвокатів, які надають БПД, але ніякої практичної діяльності не здійснюють. Зазначене певною мірою підтверджує раніше сформовані висновки щодо штучного збільшення кількості адвокатів у Реєстрі адвокатів, який веде КЦ.

Найбільш проблемними аспектами функціонування системи БПД адвокати визначили:

30,1%

оплата послуг адвоката, який надає БПД;

17,9%

ризик дискримінації адвокатів, що надають БПД;

9,8%

недотримання прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності центрами з надання БПД;

8,9%

заміна адвоката, який надає БПД;

8,9%

оцінка якості БПД;

8,1%

використання адвоката, який надає БПД, для усунення адвоката за угодою;

7,3%

незалежність системи БПД;

4,9%

недотримання принципу незалежності адвокату при наданні БПД;

4,1%

ненадання раннього доступу адвоката до суб'єктів отримання БПД («принцип Салдуза»).

Результати опитування щодо найчастіших порушень дотримання прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності центрами з надання БПД такі:

54,4% проблеми з оплатою наданих послуг;

19,3% упереджений підхід до розподілу справ;

7% відмова в підписанні або продовженні контрактів;

5,3% тиск з боку керівництва центрів надання БПД;

14% вказали, що мали інші проблеми.

На запитання щодо найбільш актуальних проблем при наданні БПД в умовах воєнного стану адвокати відповіли так:

48,1% недостатній рівень фінансування системи БПД;

14,8% надмірне і необґрунтоване надання БПД;

13,6% доступ до БПД на тимчасово окупованих територіях/територіях, де ведуться воєнні дії;

11,1% значне зростання кількості осіб, що потребують БПД;

9,9% створення загрози інтересам адвокатури через надмірне поширення БПД;

1,25% брак адвокатів, які б могли співпрацювати із системою надання БПД;

1,25% назвали інші проблеми.

Оскільки питання оплати праці є ключовим для адвокатів, інформативними є відповіді адвокатів на питання щодо проблемних складових цього питання:

17,9%

постійні затримання оплати за надання БПД;

17,9%

низький рівень оплати послуг адвокатів, що надають БПД;

15%

нарахування оплати за меншу кількість часу, ніж фактично витрачається на роботу у справі;

13,5%

неадекватно низькі норми часу, які враховуються при розрахунку оплати за надання адвокатом послуг БПД;

13%

недостатнє державне фінансування послуг адвокатів, що надають БПД;

11,6%

необхідність подання значної кількості документів для нарахування оплати;

9,2%

заплутаність системи нарахувань;

1,9%

інше.

Результати такого опитування дозволяють більш об'єктивно визначати пріоритети професійних хвилювань адвокатів, що надають БПД, і більш ефективно визначити заходи з їх захисту.

Тенденції і щодо порушення прав адвокатів, які надають БПД, і щодо їх захисту свідчать про те, що хоч НААУ і вживається безліч заходів для подолання причин і наслідків такого загрозливого для адвокатів та адвокатури стану речей із дотриманням прав адвокатів у системі надання БПД, їх локальність та/або реактивність не дає бажаного результату.

За умови існування чинної системи надання БПД в Україні, яка за своїми засадничими характеристиками і визначає основу існування сприятливого для порушення прав адвокатів середовища, концептуальне подолання окреслених проблем неможливе або значно ускладнене.

Ефективним способом захисту прав адвокатів у системі надання БПД є здійснення визначальних модельних змін у такій системі, направлених на змістовні зміни системи управління нею з державної на незалежну від держави або комбінованого формату, за якого держава не матиме визначального впливу на адвокатів.

РОЗДІЛ III

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БПД У 2023 РОЦІ

3.1. Моніторинг якості надання БПД

Якісне надання БПД, що гарантується державою, без сумніву пов'язано з гарантуванням надалі державою беззастережного дотримання всіма державними органами принципу незалежності адвокатури. Ці гарантії взаємопов'язані між собою.

Наразі взаємовідносини між відповідними державними органами та НААУ таким вимогам не відповідають через ігнорування КМУ, Мін'юстом, КЦ необхідності співпраці з адвокатською спільнотою.

Допущені системні порушення чинного законодавства з метою встановлення контролю за діяльністю адвокатів, отримання незаконного впливу на адвокатів, що працюють у системі БПД. Продовження таких тенденцій вкрай негативно впливає на якість надання БПД через вихід із системи адвокатів, які не згодні на порушення їх прав і гарантій адвокатської діяльності.

В останні роки Мін'юстом неодноразово здійснювалися спроби внесення до Верховної Ради України змін до ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» з метою запровадження вказаного моніторингу оцінки якості діяльності адвокатів, що суперечить ст. 25 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Вносились абсолютно різні пропозиції, включаючи затвердження тим же Мін'юстом відібраних груп з адвокатів-експертів. Враховуючи людський фактор і корупційні ризики, очевидно, що це не гарантувало би незалежність адвокатів із системи БПД.

Тому серйозною перемогою НААУ у цьому напрямі є недопущення запровадження державного моніторингу діяльності адвокатів шляхом внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», незважаючи на постійний тиск із боку Міністерства юстиції України.

Отже, чинний ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» залишається законодавчим підґрунтям для продовження відстоювання позиції НААУ. Моніторинг має залишатися виключно компетенцією комісій, утворених для цієї мети радами адвокатів регіонів.

З урахуванням прийнятих за ініціативою Мін'юсту з грубими порушеннями Конституції України, законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та «Про безоплатну правничу допомогу» підзаконних нормативно-правових актів, що суперечать також міжнародним рекомендаціям, видається однозначною потреба в удосконаленні Положення про комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги, які є постійно діючими колегіальними органами, які утворюються радами адвокатів регіону.

Відповідно до ст. 5 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» державна політика у сфері надання БПД ґрунтується на принципах верховенства права; законності, забезпечення якості безоплатної правничої допомоги.

За положеннями ст. 6 вказаного нормативно-правового акта питання надання БПД в Україні регулюються Конституцією України, цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами України. Відповідно до статей 6-1, 15 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» до системи надання БПД належать суб'єкти надання БВПД (адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають БВПД).

У статті 17 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» наведений виключний перелік повноважень центрів з надання БПД, серед яких відсутні повноваження щодо здійснення моніторингу оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами правничої допомоги.

Надання таких повноважень державним органам у вищезазначеному Законі суперечило б положенням ст. 131-1 Конституції України, за якою гарантується незалежність адвокатури, а здійснення адвокатської діяльності визначається профільним законом.

Крім того, у ч. 2 ст. 25 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» адвокатам гарантується дотримання всіх прав і гарантій, встановлених ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», і ст. 25 цього Закону, якою визначено порядок оцінки якості адвокатської діяльності, не є винятком із цього правила.

Врешті, правило, сформульоване у ч. 2 ст. 25 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є однозначним: оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правничої допомоги здійснюється за зверненням органів місцевого самоврядування, а безоплатної вторинної правничої допомоги – за зверненням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, комісіями, утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів. Із цього однозначно вбачається, що *всі питання взаємовідносин між державними органами та адвокатами в частині порядку й умов здійснення моніторингу оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД мають вирішуватися виключно у порядку, визначеному ст. 25 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».*

В Україні діє ієрархія нормативно-правових актів. Конституція України має найвищу юридичну силу, закони приймаються на основі Конституції України та мають вищу юридичну силу, ніж всі інші нормативно-правові, включаючи постанови КМУ, накази міністерств, та нормативно-правові акти всіх інших державних органів, які мають прийматися на основі та на виконання Конституції України та законів.

Незважаючи на однозначність вирішення Конституцією України та законами України питання щодо забезпечення незалежності адвокатури та визначення порядку здійснення моніторингу оцінки якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД, Мін'юсту в обхід НААУ та з метою забезпечення незаконного впливу держави на адвокатуру вдалося через підзаконні нормативно-правові акти впровадити такий моніторинг, що є недопустимим.

Так, постановою КМУ від 06.06.2012 №504 затверджено Положення про координаційний центр з надання правничої допомоги, яким спочатку не передбачався моніторинг якості надання правової допомоги адвокатами. Постановою КМУ №110 від 11.03.2015 шляхом доповнення п. 13 Постанови КМУ від 06.06.2012 №504 КЦ вперше було дозволено проведення такого моніторингу.

Відповідно до постанови КМУ №990 від 02.09.2022 повноваження КЦ доповнені обов'язком проведення моніторингу якості надання медіаторами послуг з медіації, включаючи адвокатів, яким серед медіаторів має надаватися перевага.

Прийняття КМУ незаконних змін до Положення про КЦ в односторонньому порядку без співпраці з НААУ, які впливають на адвокатську діяльність з надання БПД, призвело надалі до деструктивних змін, незаконного розширення прав центрів, недозволеного впливу на адвокатів, що працюють у системі БПД, тощо.

З 2019 року в структурі КЦ та РЦ передбачено функціонування відділів забезпечення якості правової допомоги та підвищення кваліфікації адвокатів регіонального центру з надання БВПД, незважаючи на те, що оцінка якості надання адвокатом правничої допомоги та підвищення кваліфікації адвокатів є виключною компетенцією органів адвокатського самоврядування.

До наказу КЦ від 06.04.2015 №136 затверджено додаток №1 у вигляді форми моніторингу дотримання адвокатами стандартів якості надання БПД у кримінальному процесі під час судового провадження у першій інстанції. Моніторинг проводиться начальником відділу або особою, яка виконує його обов'язки, шляхом спостереження за роботою адвоката. Однією з форм є анкета самооцінки адвоката, що є очевидно принизливим.

За результатами моніторингу оцінювач визначає бали на наявність глибоких теоретичних знань і широкого правового світогляду, застосування адвокатом ефективної стратегії і тактики захисту, своєчасність складення всіх документів, необхідних для ефективного виконання обов'язків адвоката БПД, спілкування з клієнтом з урахуванням обставин справи на високому рівні та тому подібне, що передбачає ознайомлення з документами адвокатського досьє.

Таким чином, оцінку якості роботи адвокатів здійснюють особи, чий професійний рівень і рівень інших знань залежить лише від посади або від виконання обов'язків на цій посаді, що є недопустимим.

Згідно з ч. 3 ст. 22 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення, а ст. 32 Закону передбачено накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю у разі розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю.

Подібні правові норми мають бути невідкладно визнані незаконними та скасовані.

Починаючи також з 2019 року шляхом внесення змін до Постанови КМУ від 11.01.2012 №8 «Про затвердження Порядку і умов укладення договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу», затверджено низку незаконних обов'язкових умов для укладання договорів, яким порушуються права та гарантії адвокатської діяльності, включаючи обов'язкову участь адвокатів у заходах з підвищення кваліфікації адвокатів, організованих КЦ або регіональним центром і відсутність обґрунтованих скарг на дії адвоката, що надійшли до центру і розглянуті ним відповідно до компетенції протягом року, хоча центри такою компетенцією не наділені.

Запровадження не передбаченого чинним законодавством моніторингу оцінки якості роботи адвоката є порушенням конституційних прав адвокатів, суперечить міжнародним положенням, негативно впливає на авторитет адвокатури в суспільстві і світі. Такий моніторинг має бути заборонений.

Таким чином, важливим завданням НААУ залишається ініціювання необхідних пропозицій з підготовленням проектів відповідних документів, спрямованих на вилучення положень про моніторинг адвокатів із підзаконних актів, що регулюють питання надання БПД. З досягненням цієї мети буде унеможливлений вплив з боку державних органів та їх посадових осіб на позиції адвокатів у справах через вказівки та загрози позбавлення права працювати в системі БПД.

Додатковим ефектом позитивного вирішення вказаного питання стане економія грошових коштів із Державного бюджету на утримання незаконно створених у структурах КЦ і регіональних центрів відділів, які зобов'язані забезпечувати моніторинг якості надання адвокатами безоплатної правничої допомоги.

Таку тенденцію має бути усунуто, дія незаконних нормативних актів щодо моніторингу якості діяльності адвокатів з надання БПД – припинена, вимоги міжнародного законодавства про співпрацю компетентних державних органів та НААУ – виконані. Все це значною мірою сприятиме усуненню корупційних ризиків, покращенню якості діяльності адвокатів у системі БПД, економії державних коштів на утримання не передбачених чинним законодавством структурних підрозділів центрів і КЦ, забезпечить дотримання прав і гарантій адвокатської діяльності.

Способи вирішення означеної проблеми такі:

- 1) скасування повноважень органів системи надання БПД з проведення моніторингів якості надання адвокатами БПД із нормативним визначенням прямої заборони на таку діяльність;
- 2) розширення повноважень комісій по оцінюванню повноти, якості і своєчасності надання БПД та посилення контролю за виконанням таких повноважень.

3.2. Розподіл і виконання доручень на надання БВПД

Розмір оплати роботи адвоката, який надає БВПД, визначається відповідно до Методики обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, затвердженої [постановою КМУ від 17.09.2014 №495, зі змінами](#).

Зокрема, розмір оплати залежить від тяжкості злочину, кількості співучасників, кількості епізодів злочину, у вчиненні якого підозрюють (обвинувачують) особу, а також від інших показників.

Так, за захист особи, особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 187 КК України, оплата є набагато вищою ніж оплата за захист особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, при вчиненні ідентичних дій захисником.

Хто із захисників отримає доручення та у якій справі, вирішує працівник РЦ за вказівкою керівництва РЦ. Таким чином, від лояльності адвоката до керівництва РЦ безпосередньо залежить, які доручення буде отримувати цей адвокат.

Від адвокатів надходять численні скарги на те, що вони отримують доручення виключно на справи у нетяжких злочинах при тому, що інші адвокати цього ж регіону отримують доручення у тяжких та особливо тяжких злочинах (тобто доручення, які краще оплачуються).

Розподіл доручень між адвокатами, які надають БВПД, з початку функціонування системи та на цей час здійснюється довільно, у «ручному режимі» та на підставі суб'єктивних рішень працівників РЦ.

Подібний розподіл справ створює корупційні ризики для адвокатів, оскільки останні потрапляють у залежність від працівників РЦ, вимушені надавати пояснення, не передбачену законодавством звітність на вимогу РЦ, оскільки розуміють, що від їх лояльності до РЦ залежить отримання ним доручень.

Видання адвокатам доручень без використання автоматизованого розподілу становить фундамент, основу протиправного та безпідставного впливу РЦ на адвоката та його позицію у справі, нівелює незалежність адвоката у справі та створює умови впливу держави на адвокатуру в цілому.

Щодо виконання доручень на надання БВПД адвокатами

Виконання доручень адвокатом фактично здійснюється під наглядом РЦ та КЦ, тобто під наглядом держави.

З боку держави метою надання БВПД є не стільки організація якісної, повної та своєчасної правничої допомоги, скільки відсутність скарг з боку клієнтів, яким надається БВПД.

У цьому і полягає відмінність підходу держави та адвоката, метою та, власне, обов'язком якого є надання правничої допомоги клієнту відповідно до Правил адвокатської етики та ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Керуючись своєю метою, РЦ або КЦ вимагають в адвоката пояснення з того чи іншого питання, яке не пов'язане з оплатою роботи адвоката. Адвокату надаються поради, а фактично вказівки щодо його правової позиції, «щоб клієнт не скаржився».

При цьому адвокат, формально будучи незалежним при виконанні доручення, вимушений надавати пояснення, копії документів, які становлять адвокатську таємницю, та враховувати «поради» працівників РЦ, оскільки в іншому випадку його можуть дискримінувати під час розподілу чергових доручень.

Крім того, несправедливість підходу держави до такого адвоката полягає також в тому, що ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» не передбачає ефективного механізму контролю за діяльністю РЦ та КЦ з боку адвокатури та не надає можливості законного впливу.

Способи вирішення проблеми:

- 1) внесення змін до законодавчих актів, якими передбачити автоматизований розподіл справ між адвокатами БВПД (за прикладом роботи автоматизованої системи документообігу суду), запровадження відповідальності (у т. ч. кримінальної) за несанкціоноване втручання в роботу системи автоматизованого розподілу;
- 2) розроблення та затвердження спільно з органом адвокатського самоврядування Антикорупційної програми КЦ, яка б передбачала план зменшення корупційних ризиків у системі надання БВПД із зазначенням чітких календарних строків реалізації;
- 3) створення та запровадження механізму регулярного контролю адвокатури за функціонуванням системи БВПД як на рівні держави, так і на регіональному рівні;
- 4) включення до Наглядової ради КЦ не менше ніж 50% представників адвокатури для можливості належного контролю за діяльністю КЦ та законного втручання в процеси прийняття рішень у системі БВПД з урахуванням позиції адвокатури.

3.3. Оплата послуг адвокатів, котрі надають БВПД

Як уже зазначалося, правове регулювання оплати послуг адвоката здійснюється на підставі Постанови КМУ «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу» від 17 вересня 2014 року №465. До неї постійно вносяться зміни і доповнення, останній раз від 07.11.2023.

Вказаною постановою затверджено Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, та Методику обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу.

Відповідно до зазначеного Порядку за наявності підтвердних документів адвокатам відшкодовуються витрати, пов'язані з наданням правничої допомоги, на:

- 1) проїзд транспортом загального користування;
- 2) придбання пально-мастильних матеріалів у разі використання власного транспортного засобу у нічний час або сільській місцевості або за відсутності сполучення транспортом загального користування;
- 3) відрядження за межі регіону (добові, витрати, пов'язані з найманням житлового приміщення);
- 4) поштові витрати;
- 5) придбання медичних масок, захисних рукавичок у разі надання правничої допомоги під час карантину або надання такої допомоги особам, у яких виявлено інфекційну хворобу.

Перелік витрат, які відшкодовуються адвокату, є вичерпним.

Відшкодування витрат відбувається тільки за наявності підтвердних документів.

Документами, що підтверджують використання транспорту загального користування, є відповідні проїзні квитки та/або квитанції (чеки) про сплату вартості проїзду.

Документами, що підтверджують використання власного транспортного засобу, є копії реєстраційного документа чи документа, що підтверджує право користування цим транспортним засобом, посвідчення водія, копія квитанції (чека) на придбання пально-мастильних матеріалів.

Документами, що підтверджують витрати на відрядження, поштові витрати, витрати на придбання медичних масок, захисних рукавичок є розрахункові документи (касовий чек, товарний чек, видатковий чек, розрахункова квитанція, проїзний документ тощо).

Відшкодування витрат, пов'язаних із наданням такої допомоги, здійснюються на підставі доручення для надання БВПД та акта надання БВПД. Тобто відшкодування витрат без подання акта за завершено стадію наразі є неможливим.

Обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають БВПД, визначається відповідною Методикою.

Методикою передбачені обмеження в розмірі винагороди адвоката – так звані граничні значення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги, які залежать від стадії провадження та її тривалості.

Згідно з п. 2 Методики за основу розрахунку розміру винагороди адвоката приймається розмір оплати за годину роботи адвоката з надання правничої допомоги, який наразі з 2018 року становить

5% розміру

прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на момент подання адвокатом акта.

Алгоритми розрахунку розміру винагороди адвоката є різними для різних стадій.

Наприклад, механізм визначення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги особі, яка відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважається затриманою та/або стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, кардинально відрізняється від алгоритму визначення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги підозрюваному на стадії досудового розслідування, судового розгляду тощо.

Для полегшення користування Методикою КЦ розроблено калькулятор – програму, в якій здійснюється розрахунок.

Користування калькулятором дозволяє наочно виявити чинники, котрі впливають на розмір винагороди, та з'ясувати міру цього впливу.

Правила оплати послуг з надання правничої допомоги особі, яка відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважається затриманою та/або стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою

Ці правила є найбільш складними порівняно з алгоритмами визначення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги за іншими видами доручень.

Відповідно до п. 3 Методики за цією схемою здійснюється обчислення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги:

- § особі, до якої застосовано адміністративне затримання та/або адміністративний арешт;
- § особі, яка відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважається затриманою та/або стосовно якої обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;
- § у разі залучення до окремої процесуальної дії.

Основні показники для визначення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги – кількість виїздів адвоката для побачення з особою, якій надається правничої допомога, участі у процесуальних діях та/або збирання доказів та кількість дій адвоката з надання правничої допомоги.

Формула визначення розміру винагороди адвоката за надання правничої допомоги є специфічною, в ній часто відсутня лінійна залежність розміру винагороди від обсягу процесуальної діяльності адвоката дій.

Кількість виїздів адвоката для побачення з особою, якій надається правничої допомога, участі у процесуальних діях та/або збирання доказів.

Методикою не передбачено, але існує практика, що між виїздами має бути часовий проміжок не менше трьох годин.

Разом з тим кількість виїздів адвоката не обмежується при розрахунку, кожен новий виїзд збільшує суму винагороди.

Кожен виїзд адвоката пов'язаний із:

- § проведенням процесуальної дії,
- § побаченням із затриманою особою,
- § збиранням доказів.

Складення процесуальних документів окремо не враховується як виїзд. Наприклад, у разі якщо адвокат подає апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, це враховується як процесуальна дія, однак не враховується як виїзд.

Тому росту розміру винагороди адвоката в будь-якому випадку сприяє збільшення кількості виїздів для надання правничої допомоги.

Кількість дій адвоката з надання правничої допомоги

Кількість процесуальних дій адвоката впливає на розмір так званого коефіцієнта кількості дій адвоката з надання правничої допомоги.

На відміну від кількості виїздів, коефіцієнт кількості дій не дорівнює їх математичній кількості, а визначається відповідно до таблиці, з якої впливає, що в разі вчинення адвокатом понад 10 процесуальних дій розмір винагороди не збільшується.

До кола процесуальних дій адвоката належить також побачення з особою, якій надається правнича допомога.

Перед кожною процесуальною чи слідчою дією адвокат має право провести і врахувати побачення із затриманою особою без додаткового документального підтвердження.

Якщо побачення відбувається не до (після) процесуальної дії, а окремо – його проведення має бути підтверджено документально.

Таким підтвердним документом може бути заява про надання побачення в умовах СИЗО чи ІТТ з відміткою про те, що побачення відбулося.

Коефіцієнт особливого часу надання правничої допомоги

Коефіцієнт особливого часу надання правничої допомоги рахується у відсотках.

Вказаний коефіцієнт зростає тільки до межі проведення

50% процесуальних дій

у вихідний і неробочий час. Більша частина дій у нічний час, вихідні, святкові та неробочі дні не дасть фінансового ефекту.

Найгірший час для адвоката – з 18 до 22. Це неробочий час, який наразі оплачується за стандартами робочого.

Коефіцієнт оскарження рішення щодо обрання запобіжного заходу особі, якій надається правнича допомога, або рішення про екстрадицію

Фактично це є коефіцієнт, який враховує результат роботи адвоката у випадках, коли за результатами розгляду клопотання обирається менш суворий запобіжний захід або в застосуванні запобіжного заходу взагалі відмовлено.

Як результат роботи адвоката не оцінюється ситуація, коли після затримання особи слідчий звертається з клопотанням про застосування менш суворого запобіжного заходу, ніж тримання під вартою, та випадки, коли слідчий взагалі не звертається з клопотанням про застосування запобіжного заходу.

З аналізу таблиці вбачається, що оскарження адвокатом ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу завжди позитивно впливає на розрахунок розміру винагороди. Тому для захисника фінансово вигідно подавати апеляційну скаргу у всіх випадках обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Коефіцієнт припинення участі адвоката до завершення строку дії доручення для надання правничої допомоги.

Цей коефіцієнт є знижувальним, тобто він зменшує розмір винагороди.

Його значення залежить від моменту припинення надання правничої допомоги.

Так, якщо відмова від послуг адвоката відбулася під час першого конфіденційного побачення, то коефіцієнт припинення участі адвоката до завершення строку дії доручення для надання правничої допомоги

із зазначенням 0,5

при тому, що коефіцієнти виїздів, дій, особливої категорії та оскарження застосовуються

із зазначенням 1

Якщо ж адвокат припинив надання правничої допомоги до завершення строку дії доручення в інший час після конфіденційного побачення з будь-яких інших підстав, визначених законом, – коефіцієнт застосовується

із зазначенням 0,5

Інші коефіцієнти – відповідно до параметрів наданих послуг.

Коефіцієнт особливої категорії особи, якій надається правничка допомога

Цей коефіцієнт враховує, що деякі категорії осіб, які отримують правничу допомогу, потребують від адвоката застосування особливих зусиль.

Коефіцієнт особливої категорії особи, якій надається правничка допомога, застосовується у разі надання правничої допомоги особам:

§ у віці до 18 років;

§ які через свої фізичні або психічні вади (німі, глухі, сліпі тощо) не можуть самі реалізувати своє право на захист;

§ які не володіють мовою, якою ведеться провадження;

§ у яких виявлено інфекційну хворобу, що підтверджується відповідною медичною довідкою;

§ засудженим до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі.

У разі надання правничої допомоги особі, яка належить до однієї із зазначених категорій, значення коефіцієнта становить 1,1, двох і більше категорій одночасно – 1,2, в інших випадках – 1.

Коефіцієнт подання адвокатом акта

Цей коефіцієнт є знижувальним, тобто він зменшує розмір винагороди. На сьогодні цей коефіцієнт не застосовується. У період воєнного стану, а також протягом трьох місяців з дня його припинення чи скасування приймається рівним 1.

Правила розрахунку винагороди за надання правничої допомоги з інших видів доручень у кримінальних провадженнях

Правила розрахунку є менш складними та варіативними. Крім того, певна частина коефіцієнтів є аналогічною до тих, що були описані щодо затримання.

Основними показниками для визначення розміру винагороди є коефіцієнти стадії, складності провадження та заохочувальні коефіцієнти.

Коефіцієнт стадії провадження

Для кожної стадії існує свій базовий коефіцієнт стадії – своєрідне відображення питомої долі цієї стадії в динаміці кримінального провадження. На значення цього коефіцієнта впливають два чинники: чи брав адвокат участь у попередній стадії провадження і повнота участі в стадії.

Крім того, для розрахунку коефіцієнта стадії мають значення такі чинники:

§ повнота участі адвоката у процесуальних діях;

§ наявність або відсутність факту припинення надання адвокатом правничої допомоги з будь-яких підстав, визначених законом, до завершення поточної стадії кримінального провадження;

§ повнота розгляду доказів у суді першої інстанції;

§ тривалість стадії кримінального провадження;

§ наявність або відсутність факту участі адвоката у попередніх стадіях кримінального провадження.

Коефіцієнт особливої тривалості стадії досудового розслідування кримінального провадження залежить від продовження строку досудового розслідування та становить:

§ до одного місяця –

0,05

§ до трьох місяців,
але понад один місяць –

0,125

§ до шести місяців,
але понад три місяці –

0,175

§ понад шість місяців –

0,25

Для визначення сумарного коефіцієнта стадії судового провадження застосовується також:

- § коефіцієнт повноти розгляду доказів судом;
- § коефіцієнт зміни складу суду;
- § коефіцієнт повернення обвинувального акта;
- § коефіцієнт кількості днів, протягом яких адвокат брав участь у судовому засіданні.

Коефіцієнт повноти розгляду доказів судом, що становить 0,5 у разі розгляду судом обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку в спрощеному провадженні та розгляду судом лише частини доказів відповідно до ст. 349 КПК України.

Коефіцієнт зміни складу суду, значення якого

становить 0,33

помножене на кількість змін складу суду.

Цей коефіцієнт застосовується тільки у випадку розгляду справи спочатку.

Коефіцієнт повернення обвинувального акта, що застосовується у разі, коли на підготовчому судовому засіданні прийнято рішення про повернення обвинувального акта на доопрацювання внаслідок задоволення клопотання, поданого адвокатом, значення якого становить 0,1, помножене на кількість таких повернень.

Коефіцієнт кількості днів, протягом яких адвокат брав участь у судовому засіданні, що застосовується у разі, коли на цій стадії провадження було понад п'ять таких днів, і

становить 0,017

помножену на кількість судових засідань.

Крім того, вираховується коефіцієнт складності кримінального провадження з урахуванням таких факторів:

- § ступінь тяжкості кримінального правопорушення, за вчинення якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності;
- § кількість епізодів кримінально протиправної діяльності особи;
- § кількість підозрюваних, обвинувачених у кримінальному провадженні;
- § обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- § належність особи, захист якої здійснює адвокат, до особливої категорії.

На визначення розміру винагороди впливає також сумарний заохочувальний коефіцієнт.

Для заохочувального коефіцієнта мають значення такі результати роботи адвоката:

- § відмова у задоволенні клопотання прокурора, слідчого щодо обрання особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні злочину, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- § заміна або скасування обраного підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- § ухвалення виправдувального вироку або скасування обвинувального вироку та закриття провадження судом апеляційної, касаційної інстанції, Верховним Судом;
- § закриття провадження за відсутності складу кримінального правопорушення, події кримінального правопорушення, у разі невстановлення доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливостей їх отримання;
- § звільнення від кримінальної відповідальності;
- § зміна правової кваліфікації кримінального правопорушення;
- § зменшення кількості епізодів обвинувачення;
- § звільнення від відбування покарання з випробуванням;
- § призначення найменш суворого з передбачених відповідною альтернативних покарань або більш м'якого покарання, ніж передбачено законом;
- § призначення мінімального строку (розміру) покарання;
- § застосування примусових заходів виховного характеру, не пов'язаних із направленням неповнолітнього до спеціальної навчальної установи,
- § залишення без змін рішення суду попередньої інстанції у разі його оскарження стороною обвинувачення в суді апеляційної, касаційної інстанції, Верховному Суді.

Важливо, що коефіцієнти результату враховуються, тільки якщо вони є результатом роботи адвоката. Тому адвокат повинен мати документи, що підтверджують зв'язок між результатом і роботою адвоката.

Так, для врахування коефіцієнта зміни запобіжного заходу – адвокат має подавати разом з актом виконаних робіт копію клопотання про зміну запобіжного заходу. Або в тексті ухвали суду має бути вказано, що її винесено за результатами розгляду клопотання захисника.

Для врахування коефіцієнта відмови в задоволенні клопотання прокурора про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до акта слід додавати заперечення захисника, або вони мають бути зафіксовані судом в ухвалі.

Підтвердження роботи адвоката можуть складати заяви, клопотання, заперечення, журнал судового засідання тощо.

Для застосування заохочувального коефіцієнта при застосуванні ст. 69 КК або призначенні мінімального розміру покарання обов'язковою умовою є те, що це пом'якшення має бути застосовано судом за усіма статтями найвищої тяжкості. Тому цей момент слід мати на увазі, зокрема, при укладенні угоди в кримінальному судочинстві.

Заохочувальний коефіцієнт у випадку звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовується тільки в разі наявності кількох епізодів обвинувачення.

На практиці виникали проблеми в підтвердженні роботи адвоката при зміні обвинувачення в суді на менш тяжке. Підтвердженням роботи адвоката може бути подання клопотання прокурору про можливість перекваліфікації дій обвинуваченого.

Також у разі дострокового припинення доручення через вступ адвоката за угодою виникали питання з боку центру про те, що в такому випадку правнича допомога не надавалася. Для спростування такого зауваження необхідно надати підтвердження участі в буд-якій слідчій чи процесуальній дії.

Особливості оплати надання адвокатами БВПД у цивільних та адміністративних провадженнях

При визначенні розміру винагороди адвоката за здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на БВПД, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами існує нагальна проблема в тому, що робота адвоката оплачується тільки за умови відкриття провадження.

Таким чином, підготовлена адвокатом позовна заява не буде оплачена, якщо клієнт її не подасть. Зокрема, часто суб'єкти отримання БВПД не подають позовні заяви через відсутність коштів на оплату судового збору чи просто через небажання витратити ці кошти. Але при цьому обсяг виконаної адвокатом роботи не змінюється від того, чи відкрите провадження, чи ні. Несправедливо перекидати на адвоката ризик, пов'язаний з поведінкою або можливостями клієнта.

Крім того, значна кількість документів, складених адвокатом, не оплачується. Тому існує нагальна потреба в розширенні переліку документів, що оплачуються. Ідеться про процесуальні документи, що вимагають значної роботи, якими є, зокрема, заява про забезпечення позову, заява про забезпечення доказів, клопотання про заміну одного заходу забезпечення позову іншим, клопотання про скасування заходу забезпечення позову, заява про укладення мирової угоди, клопотання про призначення експертизи тощо.

З наведеного вище впливають такі проблеми щодо оплати надання адвокатами БВПД:

§ постійні затримання в оплаті;

§ низький рівень оплати;

§ несправедливі алгоритми визначення розміру оплати послуг;

§ непрозора схема прийняття актів виконаних робіт до оплати, відсутність механізмів вирішення спорів щодо плати;

§ відсутність оплати наданих послуг у випадку зупинення кримінального провадження.

Способами вирішення означених проблем є:

- 1) внесення змін до Постанови КМУ «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу», розроблених спільно з адвокатурою;
- 2) встановлення обов'язків органів БПД щодо оплати наданих послуг із регламентацією чітких строків та порядку виконання;
- 3) прийняття розробленого спільного з адвокатурою нормативного акта щодо алгоритму прийняття актів виконаних робіт до оплати, їх перевірки та вирішення суперечностей щодо розміру оплати;
- 4) запровадження практики відкритості інформації щодо виданих доручень та оплати послуг;
- 5) внесення змін до ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» в частині запровадження такої підстави припинення дії доручення як зупинення кримінального провадження.

3.4. Призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії

Протягом 2023 року не втратила своєї актуальності проблематика призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії. Наразі це питання здебільшого розглядається в контексті зловживання процесуальними правами. Проблема виходить за межі власне системи надання БПД та набуває загального характеру в кримінальному процесі.

Однак ключовою особливістю цієї проблеми є те, що без залучення адвокатів, які надають БПД, використання інституту призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії на шкоду стороні захисту у кримінальному провадженні, було б неможливим.

Інститут призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії наразі є одним із найбільш потужних механізмів порушення права на захист і рівності сторін кримінального провадження у вітчизняному кримінальному процесі.

Конституцією України передбачене право кожної особи на вільний вибір захисника.

Захист у кримінальному провадженні представляє собою складну, багаторівневу, злагоджену систему дій, у якій кожен елемент вимагає уваги і повної віддачі. Така стратегія і тактика реалізуються особою, що притягується до кримінальної відповідальності, спільно із захисником-адвокатом.

Часто, особливо коли стратегія і тактика захисту є успішними, сторона обвинувачення, а інколи, на жаль, і суд, намагаються втрутитися, перешкодити, завадити діяльності сторони захисту. Адже деякі судді до теперішнього часу вважають метою своєї діяльності «забезпечення винесення обвинувальних вироків». І коли на заваді такому забезпеченню стає сторона захисту з власним баченням майбутнього результату, із власними клопотаннями, заявами, доказами тощо – такому захисту цілком природно та закономірно можуть вчинитися перешкоди.

Наразі недобросовісні слідчі, прокурори та судді з успіхом використовують механізм залучення адвоката до участі в окремій процесуальній дії з прихованою процесуальною метою перешкоджання реальному здійсненню права на захист.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прибути для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе.

Проблема в тому, що закон дозволяє залучити адвоката для проведення невідкладних дій, але не дає визначення, що за дія може вважатися невідкладною. Не вирішує закон і питання про те, чи впливає поважність причин неявки захисника на застосування вказаного процесуального механізму.

Таке нормативне визначення виникло з логічним розрахунком на те, що слідчі, прокурори та судді будуть з обачністю визначати зміст цих понять, зважаючи на інтереси обох сторін і загальні інтереси правосуддя. Однак насправді викладена норма відкрила широкі можливості зловживання без будь-якого контролю та способу їх припинити.

Суди, знаючи, що їх ухвала про залучення захисника є обов'язковою для виконання, використовують вказане повноваження занадто широко. Серед іншого, набула сталого застосування практика призначення захисника для розгляду питання про продовження строку тримання під вартою.

І саме в цьому питанні сформовано цілий арсенал зловживань: суд призначає час розгляду клопотання, не погоджуючи із захисником за договором; суд призначає засідання виключно для розгляду такого клопотання; суд не дотримується строків належного повідомлення захисника; суд призначає розгляд на зручний для нього час, хоча клопотання можна розглянути і в інший час, за участю захисника за договором тощо. Непоодинокими є скарги від адвокатів на те, що в такий спосіб суди намагаються усунути незручних адвокатів.

Залучення адвоката для розгляду питань запобіжного заходу ще якоюсь мірою можна назвати «окремою процесуальною дією». Однак у практиці існують випадки, коли слідчий, наприклад, намагається залучити адвоката до участі в ознайомленні з матеріалами кримінального провадження при його завершенні. І зовсім кричущий випадок – залучення адвоката судом для участі в судових дебатах.

Якщо постанову слідчого центри з надання БПД ще можуть відмовитися виконувати, то усі ухвали суду і слідчих суддів виконуються без заперечень, адже ухвала суду про залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії є обов'язковою для виконання органом, уповноваженим законом на надання БПД.

Найбільше від таких маніпуляцій страждають захисники. Причому і ті, які здійснюють захист за договором, і ті, які залучаються для надання БПД.

Варто уявити ситуацію, коли в складній справі, де вироблена позиція захисту, де кожна дія і кожен виступ сторони захисту мають значення, де існує довіра між адвокатом і клієнтом, суд призначає розгляд на час, коли адвокат не може взяти участі в судовому засіданні. А деякі недобросовісні судді навмисно вишукують саме такий час. Доводи захисника ігноруються, те, що в нього інше судове засідання, чи відпустка, чи заплановане лікування – не приймається до уваги, адже він завжди має бути до послуг саме цього складу суду. Шкоду, що спричиняється адвокатурі в такій ситуації, важко переоцінити. Адже з рівного учасника процесу захисник перетворюється на процесуального заручника, який мусить перебувати тут і зараз. Між адвокатом і клієнтом можуть виникнути непорозуміння, адже інтереси клієнта протиставляються особистим інтересам чи іншим справам адвоката. У такий спосіб недобросовісний суд чітко дає зрозуміти «хто тут господар».

Здавалося б, у такій ситуації захисник за угодою має принципово відстоювати свої права та права свого клієнта, подати клопотання про відкладення судового засідання з указівкою поважних причин його відсутності, адже і КПК і практика Європейського суду з прав людини на його боці. Але такій принциповій поведінці на заваді постає інститут призначення адвоката на окрему процесуальну дію. Не прибув адвокат – і добре.

Суд одразу залучає адвоката через центр надання БПД. Інколи ухвали про залучення такого адвоката надаються ще до початку засідання, в яке адвокат за договором не прибув, «про всяк випадок».

І адвокат, який надає правничу допомогу за договором з клієнтом, опиняється в ситуації, у якій засідання неодмінно відбудеться: чи з ним, чи без нього. Але без нього, очевидно, в кращому випадку не буде реалізована обрана стороною захисту лінія поведінки. А про найгірші варіанти можна тільки здогадуватися.

Тобто сторона захисту планувала, наприклад, подання заяв і клопотань, виступи, аргументи тощо, а суд просто позбавляє в такий спосіб її самої можливості зробити це, замінюючи адвоката за договором адвокатом, який залучається на окрему процесуальну дію.

Отже, замість адвоката за договором через центр з надання БПД залучається адвокат для участі в окремій процесуальній дії.

Такий адвокат також перебуває у вкрай незручній ситуації.

Він нерідко стикається з недовірою, негативним ставленням і навіть відводом з боку клієнта, адже в того є адвокат за договором, з яким узгоджена позиція і стратегія захисту. Саме на такого – вільно та усвідомлено обраного, адвоката клієнт покладає ті надії, які визначені стратегією його захисту. Інший, штучно нав'язаний всупереч волі особи, адвокат сприймається вороже.

Тому непоодинокими є випадки подання скарг від клієнтів на адвокатів, що залучаються до окремої процесуальної дії. Та й сама ситуація, коли доводиться здійснювати захист особи, яка не бажає участі цього адвоката, яка вважає адвоката не помічником, а ворогом, є вкрай неприємною.

Крім того, такі відносини між адвокатом і клієнтом, очевидно, не відповідають навіть мінімальним стандартам довіри та партнерства, яким повинні відповідати з огляду як на природу таких правовідносин, так і на вимоги Правил адвокатської етики.

З боку свого колеги-адвоката за договором адвокат, який залучається до участі в окремій процесуальній дії, може і відчути негативне ставлення, і отримати вказівки, які не узгоджуються з інтересами залученого адвоката.

Суд зі свого боку хоче бачити від такого адвоката максимального сприяння у вирішенні тих питань, для яких його залучили. Залучені адвокати через систему БПД нерідко сприймаються судом як партнери для досягнення поставлених судом цілей у конкретній процесуальній ситуації.

У такий спосіб, виконуючи свою конституційну місію, діючи за дорученням центру з надання БПД, адвокат, залучений до окремої процесуальної дії, стає інструментом, за допомогою якого забезпечується тиск на сторону захисту.

Основа проблем залучення адвоката для проведення окремої процесуальної дії закладена в законодавстві. Саме у нормативний спосіб створено потужний інструмент забезпечення інтересів сторони обвинувачення і суду шляхом нехтування інтересами сторони захисту та за рахунок адвокатів, що надають БПД.

Через непоодинокі зловживання такими можливостями відбувається розкол серед адвокатів, штучне протиставлення адвоката за договором і адвоката, що надає БПД.

І основне, що від цього інституту немає жодної користі для забезпечення права на захист. Адже реального забезпечення права на захист від залучення адвоката на окрему процесуальну дію не відбувається.

Наголошуємо на тому, що захист у кримінальному провадженні влаштований так, що неможливо виділити участь в окремій процесуальній дії із загальної конструкції захисту від підозри (обвинувачення). Використання інституту залучення адвоката на окрему процесуальну дію дозволяє створити лише формальну зовнішню видимість та де-факто ігнорувати дійсне право на захист.

Протягом 2023 року тема залучення адвоката на окрему процесуальну дію активно висвічувалася в медійному просторі. Не заперечуючи певних раціональних ідей, з боку адвокатури зауважимо, що часто застосування принципової позиції центрів з надання БПД, особливо що стосується безпідставних постанов слідчого і прокурора, дозволило б істотно скоротити масштаби проблеми.

Зі свого боку питання про те, чому участь адвоката в проведенні окремої процесуальної дії має забезпечуватися за рахунок коштів платників податків, є вельми слушним. Утім воно має бути поставлене набагато ширше. Адже серед витрат коштів на організацію і надання правової допомоги за рахунок коштів платників податків є значна кількість тих, які не можуть бути названі справедливими і дійсно обґрунтованими. І залучення адвоката в кримінальний процес далеко не на першому місці серед них.

Призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії є черговим прикладом ситуації, в якій ігнорування позиції адвокатури призводить до створення механізмів, що використовуються на шкоду основних прав людини. Адже саме адвокатура, маючи потужний досвід забезпечення права на захист у найрізноманітніших ситуаціях, може допомогти формуванню адекватних процесуальних механізмів.

Зазначене питання має означену оцінку з боку адвокатури, яка, крім іншого, була сформована й під час проведення круглого столу «Безоплатна правова допомога в Україні. Шляхи виходу з кризи», який відбувся в лютому 2023 року.

На жаль, наразі в цьому питанні позиція адвокатури не є належною мірою врахованою.

Способи вирішення проблеми:

- 1) оптимізація правового регулювання залучення адвоката для участі в окремій процесуальній дії за участю адвокатури;
- 2) проведення заходів спільно з представниками судової влади для вироблення єдиного розуміння правил залучення адвокатів для участі в окремій процесуальній дії та покращення співпраці правами з боку усіх сторін процесу.

3.5. Участь адвокатів у кримінальних провадженнях in absentia

протягом **2023** року

виникали непоодинокі питання, пов'язані з деструктивною позицією центрів з надання БВПД з питань організації захисту при провадженні досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки.

З початком війни кількість проваджень з розслідування злочинів проти основ національної безпеки істотно зросла. Так, наприклад, згідно з інформацією судової влади в 2022 році в судах першої інстанції перебувало на розгляді

2334 провадження

а в 2023 – вже

5843 провадження

При цьому в абсолютній більшості випадків підозрювані відсутні на території України і їх інтереси не представляють захисники за договором. До захисту в таких провадженнях залучаються адвокати, що надають БВПД.

Практика організації надання БПД в таких провадженнях характеризується систематичною реалізацією органами системи БПД неконструктивних позицій.

Наприклад, директором КЦ під час спільного заходу за участю представників адвокатури публічно висловлено позицію звинувачення адвокатів, котрі беруть участь у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) в порушенні Правил адвокатської етики.

Однак кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість і регулює порядок здійснення провадження «in absentia», тобто за відсутності обвинуваченого.

Аналоги провадження in absentia використовуються в низці європейських країн.

Практика ЄСПЛ засвідчує відповідність розгляду справ in absentia вимогам Конвенції в разі дотримання певних гарантій та умов для забезпечення загальної справедливості провадження (рішення Великої Палати ЄСПЛ від 01.03.2006 у справі «Сейдовіч проти Італії» ([Sejdovic v. Italy](#)); рішення ЄСПЛ від 12.02.2015 у справі «Санадер проти Хорватії» ([Sanader v. Croatia](#))). Однією з таких умов є представництво захисниками інтересів осіб, чий справи розглядають in absentia.

Таким чином, провадження *in absentia* є законодавчо врегульованою процедурою, що відповідає міжнародним стандартам справедливості за умови участі в ній захисника відсутнього підозрюваного (обвинуваченого). Чинне законодавство позитивно вирішує відповідне питання, визначаючи участь захисника як обов'язкову умову провадження за відсутності обвинуваченого (спеціальне досудове розслідування, спеціальне судове провадження, обрання запобіжного заходу за правилами ч. 6 ст. 193 КПК України).

Отже, участь захисника в кримінальному провадженні, що здійснюється за відсутності підозрюваного (обвинуваченого), відповідає не тільки приписам кримінального процесуального законодавства, але і міжнародним стандартам забезпечення справедливості судового розгляду.

При цьому такий порядок розгляду справ не створений адвокатами, а лише ними виконується.

Своїми діями та публічними висловлюваннями орган БПД оцінює форму надання правничої допомоги адвокатом у судовому засіданні (самостійно чи одночасно з клієнтом), як прийнятну чи неприйнятну. Загрожуючи відмовою в оплаті виконаної роботи, КЦ намагається створити в адвокатів інтерес до забезпечення присутності своїх клієнтів в усіх слідчих і процесуальних діях. Такий інтерес є співзвучним інтересу правоохоронних органів, котрі традиційно намагаються перекласти на адвоката частину свого обов'язку з належного повідомлення підозрюваного, вручення йому процесуальних документів тощо.

У висловлених КЦ позиціях потенційно наявна загроза здійснення тиску на право адвоката обрати таку процесуальну позицію у справі, котра полягає в самостійній участі в засіданні за відсутності клієнта, заявленні слідчому судді про те, що клієнту невідомо про подане клопотання, про порушення способу повідомлення підозрюваного тощо. Така позиція виявляється дефектною, оскільки оплата участі в судовому засіданні виявляється під загрозою. Клієнт БПД виявляється обмеженим у своїх правах порівняно з клієнтом адвоката за договором.

Також КЦ робить висновки про узгодження чи неузгодження позиції з клієнтом виключно на підставі факту наявності особистої зустрічі адвоката з клієнтом. У такий спосіб клієнти БПД позбавляються можливості узгодити позицію з адвокатом по телефону чи будь-яким іншим засобом зв'язку. Адвокат примушується до ініціювання обов'язкової особистої зустрічі з клієнтом. Сама можливість надання правничої допомоги особі, з якою не було особистої зустрічі, заперечується. І взагалі оцінка органом БПД питання про узгодження позиції адвоката і клієнта є безпідставною і представляє собою втручання в адвокатську таємницю.

Позиція КЦ категорично суперечить чинному законодавству.

Своїми рішеннями КЦ не тільки втручається в правову позицію адвоката у справі, але і здійснює тиск на адвоката, спонукаючи його до обрання комфортної для інших органів позиції.

Відповідно до п. 11 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», яка має назву «Гарантії адвокатської діяльності», забороняється втручання у правову позицію адвоката.

Отже, позиція КЦ щодо наявності порушень в діях адвоката, котрий здійснює захист відсутнього підозрюваного (обвинуваченого) при розгляді клопотання обрання запобіжного заходу в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України, при провадженні спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження, не ґрунтується на нормах чинного кримінального процесуального законодавства та міжнародних стандартах забезпечення справедливості кримінального провадження.

Вибір конкретних форм і способів участі в слідчих і процесуальних діях, судових засіданнях у кримінальному провадженні в межах, встановлених чинним законодавством, належить до обсягу поняття «позиція адвоката по справі», втручання до якої заборонене відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». Пряме чи опосередковане втручання органів БПД до позиції адвоката у справі, у тому числі у спосіб публічних негативних оцінок правомірної поведінки адвокатів та також у спосіб необґрунтованого надання переваг в оплаті залежно від особистої участі в слідчих і процесуальних діях його клієнта, забороняється.

Факт спілкування адвоката з клієнтом, а також зміст, спосіб, форма, засоби та інші властивості такого спілкування входять до поняття «адвокатська таємниця». Адвокат є вільним у виборі форм, способів, засобів комунікації з клієнтом.

Відповідна позиція директора КЦ так і не була ним спростована.

Вельми позитивним кроком у контексті наявної проблеми стало прийняття відповідного роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого від 27.12.2022, що [наразі істотно допомагає адвокатам здійснювати захист у справах означеної категорії.](#)

Крім того, центри з надання БПД не забезпечують безперервної участі захисника в таких провадженнях.

Сформована практика, згідно з якою центри видають адвокатам доручення на проведення окремої процесуальної дії на розгляд клопотання про обрання запобіжного заходу та на розгляд клопотання про спеціальне досудове розслідування. А потім – доручення на захист тоді, коли слідство закінчене і відбувається ознайомлення з матеріалами провадження та вручення обвинувального акта.

У такий спосіб діяльність із захисту, яка мала би відбуватися безперервно, виявляється обмеженою епізодичною участю.

Доручення на участь при проведенні окремої процесуальної дії не надає адвокату повноваження на оскарження ухвали, постановленої в результаті розгляду відповідних клопотань. Тим більше, що питання оскарження не може вирішуватися виключно за результатами участі в розгляді клопотання, а може бути вирішене тільки адвокатом, який системно здійснює захист у кримінальному провадженні.

Обвинувачений відсутній, у захисника повноважень на оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу та про проведення спеціального досудового розслідування немає. Такий стан речей категорично не відповідає загальним засадам кримінального провадження та не забезпечує його справедливості.

Також органи БПД створюють нестабільність у правилах строку дії доручень у справах, де проводилося спеціальне досудове розслідування.

Так, під час заходу регіонального центру з надання БПД у Вінницькій області, який відбувся 20.04.2023, представник КЦ Дрелінський С. В. публічно заявив про те, що із закінченням спеціального досудового розслідування повноваження адвоката припиняються. За дорученням, виданим на стадії досудового розслідування, в адвоката відсутні повноваження на участь у підготовчому судовому засіданні. Незважаючи на те, що в дорученні визначено його строк дії «до закриття кримінального провадження»; закінчення останнього судового провадження з перегляду судових рішень; використання всіх національних засобів правового захисту», з огляду на спеціальний випадок – здійснення спеціального досудового розслідування, воно вичерпує свою дію в момент закінчення досудового розслідування. Суд самостійно повинен залучати адвоката ухвалою при призначенні спеціального судового розгляду.

Така позиція КЦ спричинила тотальне занепокоєння адвокатів, які надають БВПД у відповідних кримінальних провадженнях, і зумовила масові відкладення судових розглядів для актуалізації повноважень захисників.

Під тиском таких обставин і внаслідок реалізації протестної позиції адвокатури з цього приводу, КЦ надалі визнав свою позицію хибною.

Зазначене дозволяє стверджувати, що позиції та висловлювання КЦ БПД є некоректними відносно адвокатів, адже органи системи БПД створюють незрозумілі та непрозорі правила визначення строку повноважень адвокатів, у тому числі й ретроспективно. Особливо це спричиняє шкоду у чутливих справах, до яких належать провадження щодо кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, в яких адвокати і так піддаються тиску та протиправному ототожненню з підзахисним.

Незважаючи на те, що описана проблема наразі технічно усунута, глобально способом її вирішення є оптимізація кримінального процесуального законодавства за участі адвокатури, а також налагодження конструктивної співпраці органів БПД з адвокатами з метою узгодження позицій в подібних нових і складних ситуаціях.

3.6. Ототожнення адвоката з клієнтом

Права адвокатів захищені системою державних гарантій, серед яких передбачено заборону ототожнення адвоката з клієнтом (стаття 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

При цьому вищевказаний законодавчий припис має розглядатися не тільки як заборонна правова норма, що вимагає від кожного утримуватися від дій щодо прирівнювання адвоката до його клієнта, але й як зобов'язуюча правова норма, що передбачає обов'язок держави в особі її органів та службових осіб вживати заходів, спрямованих на запобігання та припинення будь-яких випадків ототожнення адвоката з клієнтом.

Заборона на ототожнення адвокатів з клієнтами є також міжнародним стандартом гарантій адвокатської діяльності та встановлена «Основними положеннями про роль адвокатів», що [прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року](#).

Державам слід уживати всіх необхідних заходів для забезпечення поваги до професії адвоката, її захисту та сприяння її свободі без дискримінації та без неналежного втручання влади чи широкого загалу, зокрема, з огляду на відповідні положення Європейської конвенції про права людини. Адвокати не повинні потерпати або опинятися під загрозою санкцій чи тиску, якщо вони діють відповідно зі своїми професійними стандартами ([Принцип I Рекомендації №R \(2000\) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи 25.10.2000](#)).

У системі БПД наразі працює значна частина адвокатів України, які фактично без права вибору виконують доручення центрів у найбільш проблемних справах. При цьому їх вразливість у контексті проблеми ототожнення адвокатів і клієнтів має свої притаманні тільки цим правовідносинам особливості.

Значна частина справ супроводжується адвокатами в результаті співпраці з системою БПД, а в кримінальних справах, які є типовим правовим середовищем породження проблеми ототожнення, такими адвокатами за дорученням центрів.

Як відомо, за загальним правилом, адвокат надає правничу допомогу на підставі договору, який укладає з клієнтом. Цим договірним відносинам притаманні всі риси диспозитивних цивільних взаємин, включно зі свободою вибору клієнтом адвоката і навпаки.

Зазвичай саме клієнти звертаються до адвокатів, ініціюючи надання їм правничої допомоги, а адвокати, оцінюючи можливість надання такої допомоги, крім власної кваліфікації, спеціалізації, тотожності правових позицій з клієнтом тощо, оцінюють для себе прийнятність участі у справі за цілою низкою не тільки формальних етичних норм, а й відповідно до власних, інколи абсолютно індивідуальних, етичних стандартів.

Тобто при укладенні договору про надання правничої допомоги не тільки клієнт обирає адвоката, а й адвокат обирає для себе варіант: надавати допомогу цьому клієнту чи ні.

Крім того, ст. 17 Правил адвокатської етики прямо говорить: адвокат має право відмовитися від прийняття [доручення клієнта з огляду на будь-які причини та без їх пояснення](#).

І коли адвокат, діючи в таких умовах максимальної варіативності, приймає рішення про надання правничої допомоги, наприклад, серійному вбивці чи педофілу,

то він (хоч в ідеалі не повинен мати такої потреби) має можливість оцінити і прийняти на себе ризики ототожнення його з клієнтом, яке хоч і заборонене, однак неодмінно певною мірою має місце у кожному «гучному» випадку вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, що за якоюсь ознакою викликають обурення суспільства.

В абсолютно інших умовах працюють адвокати, які надають БВПД на підставі відповідних доручень центрів з надання БПД.

По-перше, в них немає можливості обирати собі клієнтів, це за них робить держава в особі конкретного працівника відповідного центру з надання БПД.

По-друге, якщо говорити про потенційно найбільш уразливі з погляду ототожнення адвоката і клієнта справи, то їх якраз і найбільше саме в системі БПД.

Якщо говорити про кримінальні провадження, то найтяжчі, найбільш неприйнятні та гострі для суспільства справи проходять саме через систему БПД.

Починаючи від злочинів проти статевої свободи неповнолітніх і закінчуючи воєнними злочинами, особи, які їх вчинили, майже ніколи не укладають договорів про надання правової допомоги з адвокатами. Переважно це має місце через те, що самі адвокати не бажають надавати допомогу таким злочинцям та, відчуваючи внутрішній конфлікт, відмовляють таким клієнтам. Звісно, не останню роль у цьому має і обґрунтований прогноз щодо ототожнення адвоката і такого клієнта. Однак участь захисника у справах про вчинення особливо тяжких злочинів є обов'язковою і тому таким особам призначають адвоката за рахунок держави з числа адвокатів, які надають БВПД.

Отож, має місце ситуація, за якої:

§ у системі БПД значна частина найбільш обурливих для суспільства кримінальних справ;

§ особи, які підозрюються або обвинувачуються у найбільш тяжких і неприйнятних для суспільства злочинах, мають гарантоване в Конституції України право на захист;

§ таке їх право зобов'язані реалізувати адвокати, яких в односторонньому порядку визначив центр з надання БПД.

Тобто адвокати, які не обирали собі цих клієнтів, не враховували при прийнятті доручення прогноз потенційних репутаційних втрат через ототожнення їх з клієнтами, не компенсували собі це, наприклад, більшим розміром гонорару, а лише зобов'язані виконати такі доручення, є найбільш уразливою групою адвокатів та потребують найбільшого захисту.

Звісно, якщо саме держава взяла на себе адміністрування цього процесу, то саме вона і має вживати заходів запобігання ототожненню адвокатів, які співпрацюють із системою БПД, з їх підзахисними.

Особливого значення це набуло після 24 лютого 2022 року – з моменту відкритої військової агресії росії відносно України. Зокрема, майже невідомі раніше українському правозастосуванню воєнні та військові злочини стали нормою воєнного юридичного сьогодення та існують у формі тисяч кримінальних проваджень відносно громадян країни-агресора.

Не потребує особливого пояснення, що в українців нульова толерантність до таких злочинів і таких злочинців і на них виливається вся ненависть українського народу до війни і її жахить.

Адвокати ж, які зобов'язані надавати БВПД таким підозрюваним та обвинуваченим, зазнають несправедливих осуду, критики та навіть відвертої ненависті й цькування з боку тих, хто не знає або не розуміє заборони на ототожнення адвоката з клієнтом.

Іншим специфічним проявом існування проблеми ототожнення адвокатів і клієнтів у системі БПД є вже досить сформоване очікування суспільства, що адвокати не будуть надавати якісної правової допомоги особливо неприйнятним злочинцям, якими зараз є всі воєнні злочинці.

У суспільстві сформована думка, що адвокат, який працює за договором, тобто якому клієнт платить гроші сам, апріорі старається і більш сумлінно, активно та плідно надає правничу допомогу, ніж той, який надає клієнту допомогу безкоштовно.

І хоча насправді БПД не безкоштовна, а просто оплачена платниками податків, основна частина людей не задумуються, Наразі продовжує домінувати суспільна думка про те, що БПД дійсно безкоштовна, а значить точно неякісна.

Український соціум за останні два роки сформував абсолютно нецивілізований стандарт: люди вважають, що захист від обвинувачення у вчиненні військових, воєнних та інших «болючих» для суспільства злочинів, може надаватися тільки за дорученням держави, бо ж патріотично налаштований адвокат не погодиться за гроші захищати агресора. Адвокат, який надає таку допомогу ледве не під примусом та ще й безкоштовно, повинен її надавати погано. Якщо ж адвокат надає БПД якісно або ж адвокат робить це за договором, то він такий самий як і його клієнт.

Відомі непоодинокі випадки публічного цькування адвокатів за якісне надання правничої допомоги воєнним злочинцям.

Ця проблематика була досліджена і в межах Програми USAID «Справедливість для всіх». Дослідниками було опитано адвокатів, які надають БВПД, а також суддів, прокурорів, а також юристів, які були дотичні до справ щодо воєнних злочинів. Загалом половина адвокатів, яка мала досвід захисту в цій категорії справ, вказали на негативну реакцію суспільства щодо їхньої участі.

За результатами дослідження було визначено, що має місце ототожнення адвокатів з клієнтом, і адвокати у цій категорії справ часто зазнають погроз і громадського осуду.

Аналогічні висновки були сформовані і за результатом круглого столу, який відбувся у НААУ 27.04.2023.

За результатами засідання трьох профільних комітетів НААУ: захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, з питань інформаційної політики та інформаційної безпеки, з питань БПД було сформовано висновок про необхідність запровадження кримінальної відповідальності за ототожнення адвоката з клієнтом.

Слід відмітити, що хоча у 2023 році боротьба НААУ з ототожненням адвокатів з їх клієнтами посилилась, однак і раніше вживалися численні заходи для подолання цього токсичного явища.

Проблематика, пов'язана з порушенням вищевказаної заборони, неодноразово була предметом рішень РАУ.

Наприклад, у рішенні РАУ №35 від 18.06.2020 «Про недопустимість ототожнення адвоката з клієнтом» наголошено, зокрема, на наявності не тільки національних, але й міжнародних стандартів, якими регламентуються професійні права та гарантії адвокатської діяльності. Зазначено, що адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їхніми справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків; при цьому адвокат повинен мати кримінальний і цивільний імунітет від переслідувань за заяви, що стосуються справи, зроблені у письмовій або усній формі при сумлінному виконання свого обов'язку і здійсненні професійних обов'язків у суді.

У рішенні РАУ №49 від 05.05.2020 «Про недопущення ототожнення адвокатів з клієнтами та втручання в професійні права адвокатів зазначено, що згадана у статті 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» заборона спрямована перш за все на безперешкодне надання професійної правничої допомоги та забезпечення високого рівня якості і ефективності надання професійної правничої допомоги та є однією з гарантій права кожного на справедливий суд (стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод). Водночас право на професійну правничу допомогу є невід'ємною складовою права на справедливий суд (стаття 6 Конвенції) та права на судовий захист (стаття 55 Конституції України). Зазначена гарантія адвокатської діяльності спрямована на забезпечення саме клієнтів адвокатів ефективною правовою (правничою) допомогою та є гарантованим державою запобіжником від будь-якого стороннього впливу. Непоодинокі випадки ототожнення адвокатів з клієнтами становлять ризики для утвердження в Україні принципів верховенства права, незалежності системи правосуддя, гарантованості права кожного громадянина на професійну правничу допомогу, а також дотримання ключових цінностей адвокатської професії, якими є незалежність, самоврядність та саморегулювання.

НААУ неодноразово приймала й інші рішення, спрямовані на захист прав адвокатів від ототожнення їх з клієнтами.

Також у 2023 році проводилися спеціальні заходи підвищення кваліфікації адвокатів щодо заборони ототожнення адвокатів і клієнтів.

Незважаючи на те, що захист адвокатів, які надають БВПД, мав би бути одним із пріоритетних завдань органів і працівників цієї системи, ні КЦ, ні Мін'юст не тільки власних заходів не вживають, а й не долучилися до жодних заходів, які вживались НААУ.

З огляду на наведене способами вирішення проблеми є:

- 1) встановлення кримінальної відповідальності за ототожнення адвокатів з клієнтом;
- 2) об'єднання зусиль НААУ, Мін'юсту, КЦ, Уповноваженого Верховної ради України з прав людини та інших суб'єктів у здійсненні законотворчої, організаційної та іншої роботи, направленої на боротьбу з цим явищем.

3.7. Припинення надання БВПД у зупинених кримінальних провадженнях

Окремою проблемою, що визначена як нагальна у 2023 році, є проблема відсутності належного регулювання припинення надання БВПД у кримінальних провадженнях, провадження в яких зупинене.

У разі зупинення кримінального провадження, надання правничої допомоги особі фактично припиняється, адже із зупиненням процесуальної діяльності в правничій допомозі немає безпосередньої потреби.

Однак відповідна підстава для юридичного припинення надання БВПД у ст. 23 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» наразі відсутня.

Доручення продовжують свою дію, а адвокати не можуть отримати оплату за виконану ними роботу.

Якщо йдеться про розшук особи, то навіть прогнозувати можливий строк відновлення провадження неможливо. Така особа може взагалі ніколи не відшукатися.

Однак адвокатом виконано певний обсяг роботи, який має бути своєчасно оплачений. Наявне правове регулювання в такий спосіб порушує право адвоката на оплату наданих послуг.

Проблема наразі є актуальною, випадки зупинення кримінальних проваджень набувають значного поширення. Наразі у процесі судового розгляду велика кількість проваджень зупинена у зв'язку із тим, що обвинувачений був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Запровадження такої підстави для припинення надання БВПД, як зупинення кримінального провадження, не буде мати застосування до спеціального досудового розслідування чи спеціального провадження, оскільки в таких справах відбувається тільки оголошення підозрюваного (обвинуваченого) в розшук, але провадження зупиненню не підлягає.

Протягом 2023 року НААУ формувала свої пропозиції з цього приводу, однак змін до законодавства так внесено і не було.

Тому єдиним ефективним способом вирішення означеної проблеми є внесення змін до ч. 1 ст. 23 ЗУ «Про безоплатну правничу допомогу» у спосіб доповнення її п. 10 такого змісту: «10) зупинення кримінального провадження, в якому особі надається безоплатна вторинна правничу допомога.».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, узагальнено можна стверджувати, що стан функціонування системи надання БПД в Україні визначається:

§ рухом до віддалення від направленості на людину як основну цінність;

§ зростанням надмірного формалізму та домінуванням форми над змістом як у функціонування системи, так і у безпосередньому наданні БПД;

§ цілеспрямованістю на усунення адвокатури та НААУ, яка її представляє, від участі у забезпеченні ефективного функціонування окресленої системи, а також штучне перейняття функцій управління (врядування) адвокатами, які законодавчо визначені, як виключні функції органів адвокатського самоврядування;

§ зниженням якості надання БПД за рахунок відсутності законодавчо визначеного контролю за якістю БПД, а також економічної та організаційної демотивації досвідчених адвокатів у співпраці з цією системою.

Означені негативні процеси в системі надання БПД мають стабільну тенденцію до поглиблення.

Ключовими причинами, що визначають такий стан функціонування системи надання БПД, є:

1) повне блокування роботи Наглядової ради Координаційного центру з надання правничої допомоги, яка мала забезпечувати демократичний розвиток системи та мінімізувати корупційні ризики у ній (Наглядова рада не функціонує вже майже два роки і жодні заходи реагування не вживаються);

2) усунення адвокатури від участі в нормотворчому, управлінському та організаційному процесах забезпечення функціонування системи БПД, що позбавляє систему можливості функціонувати з урахуванням змісту зворотного зв'язку з адвокатами – основними надавачами БПД, а також з використанням ефективних механізмів адміністрування адвокатури, які наявні в НААУ (адвокатура здатна та бажає використовувати широкий арсенал власних ресурсів для удосконалення законодавства щодо надання БПД у парадигмі людиноорієнтованості та удосконалення механізмів застосування такого законодавства для покращення доступу до БПД й підвищення його якості);

3) відсутність адекватної участі адвокатів як висококваліфікованих спеціалістів у наданні безоплатної первинної правничої допомоги (наразі така допомога надається не повно і здебільшого за рахунок штатних працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, що значно знижує її якість);

- 4) невиправдане заниження обсягів фінансування роботи адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, у спосіб штучного створення нормативних, фінансових, організаційних та ідеологічних перешкод в оплаті наданої адвокатами БПД на рівні, що відповідає середньостатистичним цінам на такого виду послуги;
- 5) тотальне виконання органами (установами), які уповноважені законом на надання БПД, функцій з оцінювання якості БПД, замість комісій з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами БПД, як це імперативно визначено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (наразі контроль за якістю БПД забезпечують суб'єкти, які не мають визначених законом кваліфікації та компетентностей, що знижує якість такого контролю та, відповідно, можливість забезпечення належної якості БПД).

У контексті захисту прав і свобод громадян означені проблеми функціонування системи БПД мають такі основні прояви:

- § звуження можливостей доступу до БПД окремих категорій громадян (наприклад, членів сімей зниклих без вісті військовослужбовців) за рахунок необґрунтованого доступу до отримання БПД інших категорій громадян (наприклад, особи, які постраждали від насильства за ознакою статі);
- § зниження якості БПД, що зумовлено колом суб'єктів, які її надають і які її контролюють, а також домінування пуризму над будь-якими іншими підходами до організації надання БПД;
- § формування процесуального дисбалансу у кримінальних провадженнях на користь сторони обвинувачення тощо.

У контексті прав та інтересів адвокатів означені проблеми мають такі основні прояви:

- § демотивація високоетичних і досвідчених адвокатів у співпраці з системою надання БПД та прагнення до її наповнення адвокатами, які схильні толерувати державницьку модель управління ними;
- § вимушена робота адвокатів в кабальних умовах за відсутності рівності сторін договору, гідної оплати праці та за імперативної моделі менеджменту;
- § вимушене порушення адвокатами Правил адвокатської етики, що ставиться у пряму залежність від можливості співпрацювати з системою та отримувати винагороду за надані послуги.

Виправлення ситуації концептуально можливо у спосіб законодавчого закріплення визначальної ролі органів адвокатського самоврядування в адмініструванні надання БПД (ведення реєстру адвокатів, які надають БПД; контроль за своєчасним виконанням автоматично виданих доручень; оцінювання якості БПД тощо) при збереженні функції повного фінансового контролю держави в особі уповноважених органів за використанням бюджетних коштів (визначення суб'єктів, які мають право на отримання БПД; визначення обсягів оплати конкретним суб'єктам та за конкретними дорученнями; контроль за оплатою доручень на предмет обсягів та строків виконаних робіт тощо).

Покращення поточного стану функціонування системи надання БПД ситуативно можливо у спосіб:

- § законодавчого корегування категорій осіб, які мають право на отримання БПД (розширення переліку в частині членів сімей військовослужбовців у кримінальних справах щодо зникнення без вісті в особливий період, звуження переліку та/або збільшення цензів доступу до БПД);
- § врегулювання на рівні підзаконних нормативно-правових актів правовідносин щодо взаємодії органів (установ), уповноважених законом на надання БПД, та органів адвокатського самоврядування, зокрема, але не виключно, у питаннях оцінювання якості, повноти та своєчасності надання БПД;
- § покращення економічної мотивації адвокатів до надання БПД у спосіб відновлення можливості оплати за виконання доручення у зупинених провадженнях, а також зміни підходів до фінансування системи надання БПД (збільшення видатків на оплату праці адвокатів за рахунок зменшення адміністративних витрат на функціонування центрів з надання БПД);
- § забезпечення контролю держави за виконанням органами державної влади та місцевого самоврядування обов'язків щодо надання безоплатної первинної правничої допомоги тощо.

Для досягнення поточних завдань з удосконалення функціонування системи БПД в Україні пропонується ініціювати та/або відстоювати внесення змін до наступних нормативно-правових актів:

- 1) Закон України «Про безоплатну правничу допомогу»;
- 2) Постанову Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 №504 «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції»;
- 3) Постанову Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 №8 «Про затвердження Порядку і умов укладення договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу»;
- 4) Постанову Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 №1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги»;
- 5) Постанову Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 №465 «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу»;
- 6) скасувати наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 09.04.2021 №49 «Про затвердження Порядку організації проведення моніторингу дотримання адвокатами стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги».

Повторній реалізації підлягають заходи, визначені попереднім Звітом щодо актуальних питань БПД за 2022 рік (див. п. 1.1 цього Звіту).

Однак для досягнення концептуальних завдань приведення системи надання БПД в Україні до стандартів правової, соціальної, демократичної держави доцільно прийняти Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» у новій редакції, яким закріпити нову модель управління системою БПД незалежним від держави колективним суб'єктом, головну роль у якому відіграватиме адвокатура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. USAID побачили в Україні ототожнення адвоката з клієнтом (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/8526-usaid-pobachili-v-ukraini-ototozhnennya-advokata-z-klientom.html>.
3. Акти НААУ (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: [https://unba.org.ua/akts-n\\$aaу](https://unba.org.ua/akts-n$aaу).
4. Безоплатна правова допомога. Звіт 2022. URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/zvitbpd-2022.pdf>.
5. Висновок про неприпустимість ототожнення адвоката з клієнтом та втручання у професійні права адвокатів від 27.04.2023 URL: <https://drive.google.com/file/d/1W3DuGK5hOukaBD8unNlvmPoFys9GCcjB/view>.
6. Голова ВС: «На суди нападають усі, тому не можна очікувати від суддів якогось прориву» URL: <https://zib.com.ua/ua/142970.html>.
7. Деякі питання організації надання безоплатної первинної правничої допомоги органами місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2023 №1088. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP231088>.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Page/9>.
9. Заборона ототожнення адвокатів з клієнтами через призму рішень Ради адвокатів України (заголовок з екрану). URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/kuzmenko-savva-yevgenyich/articles/zaborona-ototoznennia-advokativ-z-klijentami-cerez-prizmu-risen-radi-advokativ-ukrayini>.
10. Залучати адвоката БПД для проведення окремої процесуальної дії слід лише у невідкладних випадках. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/7051-zaluchati-advokata-bpd-dlya-provedennya-okremoi-procesual-noi-dii-slid-lishe-u-nevidkladnih-vipadkah.html>.
11. Звіт за результатами впровадження проекту «Моніторинг судових проваджень у справах про воєнні злочини». URL: https://uba.ua/documents/1PR/PR%20%26%20Communications%202023/Monitoring%20report_UKR-1.pdf.
12. Звіт Комітету з питань безоплатної правової допомоги, що діє в складі НААУ, з актуальних питань функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні, 2022 р. Веб-сайт Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2022.pdf.
13. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsa_u_2022.
14. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsa_u_2023.
15. Зловживання процесуальними правами – це оксюморон, - Лідія Ізовітова (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/8528-zlovzhivannya-pravami-ce-oksyumoron-lidiya-izovitova.html>.

- 16.** Коло отримувачів БПД слід розширити, - РАУ (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://unba.org.ua/news/8625-kolo-otrimuvachiv-bpd-slid-rozshiriti-rau.html>.
- 17.** Контролювати якість безоплатної правничої допомоги вправі лише адвокати (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://unba.org.ua/news/8401-kontrolyuvati-yakist-bezoplatnoi-pravnichei-dopomogi-vpravi-lishe-advokati.html>.
- 18.** Кримінальний процесуальний кодекс України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- 19.** Круглий стіл «Безоплатна правова допомога в Україні. Шляхи виходу з кризи». Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://unba.org.ua/events/2603-kruglij-stil-%C2%ABbezoplatna-pravova-dopomoga-v-ukraini-shlyahi-vihodu-z-krizi%C2%BB.html>.
- 20.** Опитування щодо проблемних питань, котрі існують в сфері надання безоплатної правничої допомоги (БПД) (заголовок з екрану).
URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/opituvannia>.
- 21.** Основні положення про роль адвокатів, затверджені VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text.
- 22.** Ототожнення адвокатів, які співпрацюють з системою БПД, з клієнтами: член РАУ від Хмельницької області Оксана Каденко (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/kadenko-oksana/articles/ototoznenia-advokativ-i-aki-spivpraciuiut-z-sistemoiu-bpd-z-klijentami-clen-rau-vid-xmelnickoyi-oblasti-oksana-kadenko>.
- 23.** Перший безоплатний адвокат залишив Реєстр БПД (заголовок з екрану). Закон і Бізнес, 21.01.2023
URL: <https://zib.com.ua/ua/154554.html>.
- 24.** Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 №465.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-%D0%BF#n329>.
- 25.** Питання оптимізації системи надання безоплатної правової допомоги : наказ Міністерства юстиції від 08.05.2023
URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi-ta-resursy/chynne-zakonodavstvo/organizatsijno-rozporyadchi-dokumenty/>.
- 26.** Пілотний проект з безоплатної правничої допомоги стартує на Хмельниччині (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://unba.org.ua/news/8626-pilotnij-proekt-z-bezoplatnoi-pravnichei-dopomogi-startue-na-hmel-nichchini.html>.
- 27.** Положення про комісію з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги: Рішення Ради адвокатів України 15.12.2017 №281. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr281871-17#n6>.
- 28.** Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
- 29.** Принцип I Рекомендації №R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи 25.10.2000.
URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf.
- 30.** Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5.12.2012
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

- 31.** Про безоплатну правничу допомогу: закон України №3460-VI від 02.06.2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
- 32.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги: закон України №3022-IX від 10.04.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20#n241>.
- 33.** Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав людини шляхом спрощення доступу до безоплатної вторинної правової допомоги та підвищення якості її надання: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 №110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2015-%D0%BF#n138>.
- 34.** Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо деяких питань забезпечення надання послуг з медіації системою безоплатної правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 2.09.2022 №990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2022-%D0%BF#n2>.
- 35.** Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо доступу до безоплатної правничої допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.11.2023 №1163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2023-%D0%BF#n2>.
- 36.** Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів: рішення Ради адвокатів України №124 від 04.11.2022 URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-01-02-r-shennya-rau-124_63b28a1c16c1f.pdf.
- 37.** Про внесення змін до Порядку надання безоплатної первинної правничої допомоги суб'єктами, що створюються або залучаються за договорами органами місцевого самоврядування : рішення Ради адвокатів України №105 від 23.10.2023 URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-10-23-r-shennya-rau-105_656707d499523.pdf.
- 38.** Про затвердження Порядку і умов укладення договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2012 №8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF#Text>.
- 39.** Про затвердження Порядку організації проведення моніторингу дотримання адвокатами стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги: Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 09.04.2021 №49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0049419-21#Text>.
- 40.** Про затвердження роз'яснення щодо участі адвокатів у кримінальних провадженнях за відсутності підозрюваного, обвинуваченого: Рішення РАУ №183 від 27.12.2022. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-12-27-r-shennya-rau-183_63d129b90a174.pdf.
- 41.** Про недопущення ототожнення адвокатів з клієнтами та втручання в професійні права адвокатів: рішення Ради адвокатів України №49 від 05.08.2020. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-08-05-r-shennya-rau-49_5f4637e9c8bd4.pdf.
- 42.** Про неприпустимість ототожнення адвокатів з клієнтом: рішення Ради адвокатів України №35 від 18.06.2020. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-06-18-r-shennya-rau-35_5f1a93c324770.pdf.
- 43.** Про утворення Координаційного центру з надання правничої допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.06.2012 №504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF#Text>.

44. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71159.
45. Реєстр адвокатів (заголовок з екрану). URL: <https://legalaid.gov.ua/advokatam/rejestr-advokativ/>.
46. Результати опитування від Вищої школи адвокатури НААУ на тему «Проблемні питання надання безоплатної правничої допомоги» (заголовок з екрану). URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/rezultati-opituvannia-vid-vishhoji-skoli-advokaturi-naau-na-temu-problemni-pitannia-nadannia-bezoplatnoyi-pravnicoyi-dopomogi>.
47. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 27.01.2023 р. №І-002/2023. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-i-002-2023-vid-27-01-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernigivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-8-21-22-v/>.
48. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 01.12.2021 р. №ХІІ-004/2021. URL: <https://vkdka.org/rishennya-hii-0042021-za-klopotanniam-advokata-schodo-zupinennya-diji-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-hmelnitckoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-47-vid-1/>.
49. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 26.05.2023 №V-011/2023. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-v-011-2023-vid-26-05-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-146-vid-26-01-2/>.
50. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 29.09.2021 №ІV-008/2021. URL: <https://vkdka.org/rishennya-iv-0082022-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-628-vid-29-09-2021-roku-pro-porushennya-vidn>.
51. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 26.05.2023 №V-007/2023. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-v-007-2023-vid-26-05-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-149-vid-26-sich/>.
52. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 31.01.2020 №І-015/2020. URL: <https://vkdka.org/rishennya-i-0152020-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-hmelnitckoji-oblasti-27-vid-31-07-2019-roku-pro-vidmovu-v-porushenni-distsiplinarnoji-sp/>.
53. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 31.01.2022 №І-017/2022. URL: <https://vkdka.org/rishennya-i-0172022-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-hmelnitckoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-39-vid-30-09-2021-roku-pro-vidmovu-u-porush/>.
54. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 01.12.2021 №ХІІ-007/2021. URL: <https://vkdka.org/rishennya-hii-0072021-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kdka-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-569-vid-02-09-2021-roku-pro-prityagnennya-do-distsiplinarnoji-vidpovidalnosti-ta-zastosuvan/>.
55. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 30.11.2021 №ХІ-007/2021. URL: <https://vkdka.org/rishennya-hi-0072021-za-skargoyu-vischogo-antikoruptionsijного-sudu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-m-kijeva-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-545-vid-08-07-2020-ro/>.
56. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 27.07.2023 №VІІ-002/2023. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-vii-002-2023-vid-27-07-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-zakarpatskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-12-kvitnya-2/>.

- 57.** Санадер проти Хорватії: рішення ЄСПЛ від 12.02.2015 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%2201-151039%22%5D%7D>.
- 58.** Сейдовіч проти Італії: рішення Великої Палати ЄСПЛ від 01.03.2006 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-185920>.
- 59.** Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування: звіт Національної асоціації адвокатів України. Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2016-05-18.zvit.bpd.pdf>.
- 60.** У КПК посилять відповідальність адвокатів за затягування справ і неявку до суду після загибелі обвинуваченого у Шевченківському суді, – голова комітету. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/275373-v-upk-usilyat-otvetstvennost-advokatov-za-zatyagivanie-del-i-neyavku-v-sud-posle-gibeli-obvinyaemogo-v-shevchenkovskom-sude-glava-komiteta>.
- 61.** У НААУ пропонують запровадити кримінальну відповідальність за ототожнення адвоката з клієнтом (заголовок з екрану). Вебсайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/8026-u-naau-proponuyut-zaprovaditi-kriminal-nu-vidpovidal-nist-za-ototozhnennya-advokata-z-klientom.html>.
- 62.** Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури з питань надання адвокатами БПД: рішення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури від 28.12.2023 №XII-011/2023. URL: <https://vkdk.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-nadannya-advokatami-bezoplatnoji-pravnichoji-dopomogi/>.
- 63.** Українсько-німецький форум адвокатів: є чому повчитися. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/events/ukrayinskonimeckiy-forum-advokativ-e-chomu-povchitisya.html>.
- 64.** Чому українські адвокати захищають російських полонених (заголовок з екрану). Закон і право, 09.12.2022 URL: <https://www.dw.com/uk/statisti-ci-profesionali-comu-ukrainski-advokati-zahisaut-poloneni-rosian/a-64021082>.
- 65.** Щодо використання системи надання БПД для створення процесуального дисбалансу у кримінальних провадженнях на користь сторони обвинувачення. URL: <https://advokatpost.com/shchodo-vykorystannia-sistemy-nadannia-bpd-dlia-stvorennia-protseualnoho-dysbalansu-u-kryminalnykh-provadhenniakh-na-koryst-storony-obvynuvachennia-advokat-kushnir/>.
- 66.** Як спеціалісти в радах будуть оцінювати роботу адвокатів? Постанова Кабміну потребує змін (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/8448-yak-specialisti-v-sil-radah-ocinyuvatimut-robotu-advokativ-postanova-kabminu-potrebue-zmin.html>.

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

